

DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST

ZA UMETNOST IN ZA ZNANSTVO.

UREJA

DR. FRANČIŠEK LAMPE.

Z Bogom za narod.

IZHAJA DVAKRAT NA MESEC.

ZALAGA UREDNIK IN LASTNIK.

TISKA KATOLIŠKA TISKARNA.

Cena na leto 4 gld. 20 kr., pol leta 2 gld. 10 kr., četrť leta 1 gld. 5 kr.;
za dijake na leto 3 gld. 40 kr. Za Ameriko na leto 2 dolarja,
za Italijo 10 lir, za Nemčijo 8 mark.

Vsebina 13. zvezka.

	Stran
F. S. Vilhar. (Spominska črtica. — Spisal <i>Ivo Trošt.</i>)	385
Grobokòp. (Zložil <i>Kazimir M.</i>)	388
Kvišku. (Spisal <i>Fr. S. Finšgar.</i>) [Dalje.]	389
Najstarejša. (Spisal <i>Ivo Trošt.</i>) [Dalje.]	394
Otroku. (Zložil <i>Anton Medved.</i>)	399
O mraku. (Zložil <i>Anton Medved.</i>)	399
Pod cipreso. (Zložil <i>Anton Medved.</i>)	399
Usoda. (Zložil <i>Anton Medved.</i>)	399
Nekaj o hribolastvu. (Spisal <i>Janko Mlakar.</i>)	400
Ledena doba. (Spisal <i>prof. dr. Simon Šubic.</i>) [Dalje.]	403
Irenej Frid. Baraga, oče indijanske književnosti. (Priobčil <i>I. L. Burgar.</i>) [Dalje.]	407
Dekadentizem. (Slovstvena črtica. — Spisal <i>E. L.</i>) [Konec.]	412
Književnost	415
<i>Slovenska književnost.</i> Knjige „Slovenske Matice“ za l. 1898.	
<i>Hrvaška književnost.</i> Zabavna knjižnica Matice Hrvatske.	
Razne stvari	416
<i>Stoletnica Puškinova.</i>	

Na platnicah.

Pogovori. — Vintgar. — Apostolski dušni pastir.

Slike.

F. S. Vilhar	385
Gorje mu, kdor jih draži! (Slikal <i>Ernest Otto.</i>)	393
Hoja na lednik: vinjeta	400
Hoja na lednik: Ob vrvi	401
Čipevec iz sedanje dobe	408
Indijanski glavar na Towerski rezervaciji	409
Katoliška Indijanka z Bele zemlje	410

Prošnja. Ker je G. Pirca knjiga: „*Vrtnarstvo s posebnim ozirom na obdelovanje in oskrbovanje šolskih vrtov. V Ljubljani 1888. Založila c. kr. kmetijska družba kranjska*“ že popolnoma pošla, prosimo vljudno one znance, ki jo imajo in bi jo lahko odstopili, naj nam na dopisnici sporočé, za katero ceno nam jo dadó. Jako bomo zanj hvaležni, zlasti ako nam jo podaré. Ako nam jo pošljejo v križnem zavoju, naj denejo nanj znamko za 10 kr.

Vodstvo Marijanišča v Ljubljani.

Dobé se še letniki: IV. po 2 gld., V. po 3 gld., VII., VIII., IX. X. in XI.
po 4 gld.

F. S. Vilhar.

(Spominska črtica. — Spisal Ivo Trošt.)

„Poznate-li Serafina?“ me je vprašala lepega popoldne grajščakinja gospa pl. G. po končanem domačem pouku v njeni hiši. Z debelim pogledom in z obžalovanjem sem se opravičil, da ne umem vprašanja, in gospa je ponovila, čudé se: „Serafina Vilharja?“

„Po imenu in nekoliko po njegovih priljubljenih skladbah — da, osebno ne.“

„Nastanil se je tukaj v vasi; poslej bo sleherno popoldne pri nas. Virtuozi, pravim, virtuozi! Škoda, da ni naš klavir baš izvrsten.“

Izvedel sem še več o slavnem rojaku, sorodniku gospe pl. G. in sorodniku malone vseh boljših notranjskih rodbin. Prišedši v svoje stanovanje sem pa slišal v sosednjih sobah premikanje pohištva, rahle pa tudi odločne stopinje, in izvedel kmalu, da se je nastanil tik mojega mirnega doma jugoslovanski glasbenik in umetnik na glasu F. S. Vilhar za nekaj mesecev, da si okrepča živce.

Ljubezniva soproga, rodom Čehinja Pražanka, in dražestna hčerka Bogumila, sta se kmalu udomačili z našimi ljudmi. Ker tudi gospod profesor ni mogel tega druženja gledati le izdaleka, stopil je v naš krog, in v družbi golonogega zajetnega moža v zelenih sandalih, pa še v krepki dobi, ni bilo nikomur dolgočasno. Njegovo oko zre mirno,

ponosno, samosvestno; hrvaška beseda bi delala čast rojenemu Hrvatu; hrvaške razmere in odličnjake pa pozna F. S. Vilhar mnogo bolje nego slovenske.

Lanske počitnice sva peš obredla podnanoško bližnjo in daljnjo dolino. Prepričal sem se, da je bila meja male Slovenije kakor že mnogemu tako tudi njegovemu duhu pre-

tesna. Možno čuti slovenski, čuti hrvaški, češki, poljski... mož je Slovan, dični sin slavnega pesnika Miroslava.

Neki dan mi reče, puhaje debelo smotko: „Jutri je četrtek; imate čas? Obiščiva Predjamo!“

Ko sem pritrdil drage volje, je začel, da se tam godi dejanje „Jamski Ivanki“, katero je bil oče njegov prvič spisal nemški in naslovil: „Johanna von Lueg“, a jo je pozneje poslovenil; sploh da je Vilhar začetkoma spisal več nemških pesmij, katerih rokopise hrani večinoma on.

Pogovor se je zasukal na nekdanje razmere v slovenski književnosti in na očetove nasprotnike. Skladatelj je stvar razvijal še dalje in poudarjal, da kakor na drugih poljih, tudi skladatelji niso brez zavistnih tekmecev in brezozirnih nasprotnikov, ki jim je geslo: mors tua vita mea. Vilhar je to spoznal s svojo „Smiljano“, katero bi bil kmalu kar

F. S. Vilhar.

za premijero dirigiral njegov — sovražnik, pa jo je moral slednjič sam.

Ogledala sva si nekdanjih Luegerjev strmo gnezdo in potem sva se nekoliko okrepčala v preprosti gostilni. Tu naju je iznenadila družina iz Trsta, govoreča med seboj nemški in italijanski; ko je pa gospod začul naju slovenski, je začel z nama češki.

Domov gredé sem izvedel njegovo sodbo o marsikaterem modernem glasbeniku, nisem si pa upal njega vsaj javno vsporejati komurkoli. Mož je ponosen na svoje javno delovanje, ali o svojih delih ne govori rad, rajši o njih uspehu brez takozvanih efektov. Ker je tožil, da mu sedaj glasba razdraža živce, ga nisem vprašal, v kakšnih okoliščinah se porajajo njegova glasbena dela: med gromom in bliskom, ali ob bučanju valov, ali v kriku pijancev, ali med ropotom mlinskih koles, ali v mirnem zavetju tihe sobice? Najbrž bi se ne motil, kdor bi se odločil za poslednjo okoliščino.

Z marsikatero „moderno“ kapaciteto na glasbenem polju se mož ne strinja. Povedal je o njih ne baš laskavo sodbo, ker se lové za prazno peno efekta, toda on — F. S. Vilhar — je ponosen na to, kar mu je dal Bog, namreč prirodni skladateljski talent, da se mu ni treba loviti za — nič.

Šola gladi talent, dá okus, tehniko: toda jedro, pravo jedro — to je od Boga, pravi Vilhar.

In vendar trdi sam, da gospodari v njegovem življenju največ slučaj: „V svojih mladih letih sem bil slovenski pesnik — Prostin.“ In kot znamenitost mi je povedal, da je izdajatelj Levstikovih zbranih spisov sprejel dve njegovi pesmici, mislé, da so pristna Levstikova ostalina.

„Gotovo pesmici nista bili slabi, ako ju profesor Levec ni ločil od klenega zrnja Levstikove muze.“

„Ha, ha! Dakako, dakako! Jaz pesnik — morda, morda v drugačnih razmerah; mojemu očetu in meni niso bile preveč ugodne.“

Toda: o slučaju! Kot vsak mlad pesnik — Vilharju je bilo tedaj kakih osemnajst let — je bil zaljubljen in je nekoč sanjal, da je

njegove izvoljenke dom pogorel. Stavil je v loterijo, dobil precejšnjo „terno“ in šel ž njo za idejalom svojih teženj — na konservatorij v zlato Prago.

Osemnajstletni Prostin je pa pel v sonetnem vencu:

Pogum pa je mogočno tolažilo,
človeškega srca še varuh zvesti,
kedar nezgod preti nevarno žrelo.

In zopet na drugem mestu:

Prišlo znabiti bo življenje drugo,
sledile bodo druge poezije,
ki vam ne bodo vedno le tožile.

(Prostin: Pesmi, 1871.)

Niso li to proroške besede za poznejše delovanje F. S. Vilharja?

„Ločil sem se tedaj tudi od svoje platonsko ljubljene mladostne simpatije, ki me je kmalu potem — menda tudi — slučajno zabila. A moje neutešno žalovanje mi je vzbudilo v Pragi drugih in drugačnih simpatij, ki so mi več koristile, nego bi mi še tri take platonske zmešnjave. To bi bila kmalu novela, kaj?“ me je pogledal po strani.

„Ali pa povest v verzih“, nisem mogel zamolčati, in oba sva se smejala ter krenila na leposlovno cesto, kjer ni Vilhar neznanec.

Izmed slovenskih pesnikov jako ceni Prešerna; na svojega „Mornarja“ in „Nezakonsko mater“ je ponosen, češ: tako treba umevati pesnika.

O Levstiku — čudno: Vilharjev učitelj je bil Levstik — pravi, da gleda razven nekaterih izjem izza vsakega stika — jezikoslovec. (Najbrž pa se tukaj kažejo še drugi oziri, morda Levstikova sodba o pesniški vrednosti raznih proizvodov očeta Miroslava, ki je bil kot pesnik in rodoljub pravi apostol slovenske zavednosti na Notranjskem. Morda je tudi ta nagib med množico onih, ki so Serafina navrnili med Hrvate, kjer si je pridobil celo domovinstvo, dasi trdi dovolj glasno: „Zame med Slovenci in Hrvati ni razlike.“)

Gledaje širokoplečega moža na fotografiji me je takoj zbodel v oči kneza Danila viteški red, ki mu ga je poklonil črnogorski „gosudar“ Nikita za posvetilo III. knjige

skladb. Drzno je moralo biti, ko je po večmesečnem molku stopil na kolodvoru v Trnovem pri Ilir. Bistrici skladatelj sam h knezu, vozečemu se tam mimo, in vprašal o posvečeni knjigi. Dobil je prijazen odgovor in kmalu potem viteštvo.

Navzlic temu je v svojem delovanju in mišljenju pravi demokrat.

Povsem hladno mi je pripovedoval, ko sva ležala poleg cerkve sv. Janeza Nepomučana v Sajevčih pod stoletno lipo na hrbtu in zrla v modro nebo, da bi bil lahko dobil višji red tudi za svojo kantato o cesarjevem priходу v Ljubljano l. 1883., pa so to preprečili „neki višji oziri“. Celo v postojnski jami je baje cesar poprašal po skladatelju z „nekoliko kozavim obličjem“, toda...

Njegova dela naj našteje in oceni spretnejše pero. Ob tej priliki naj le opomnim, da se F. S. Vilhar bavi z mislijo — morda tudi že uglasbuje — uglasbiti jedno slovensko pripovedno narodno pesem. V ta namen sva že stikala po raznih virih in ugibala, katera bi bila hvaležnejša.

Neki dan me zopet iznenadi s predlogom: „Tudi v Vipavo morava; nisem bil izza svoje mladosti, a moj oče je imel doli posestva.“

V neznosni vročini in v še neznosnejšem prahu meseca velikega srpana sva se odpe-ljala „v deželo“. Lepo jutro je obetalo lep, topel dan.

Dragemu sopotniku sem bil kot vipavski rojak po svojih skromnih močeh dragovoljen razkazovavec, ko sva z naglo drvečega voza opazovala „lepoto sveta“, kakor je nazivaljal vipavsko dolino M. Vilhar.

„Pod Skalo“ naju je objel prijeten hlad in objemal vsled prehude soparice do odhoda. Moj sopotnik se je spominjal divne „pod Skale“ še iz nežne mladosti, ko je bil tam z očetom. Starejši vipavski rojaki so se še vrlo spominjali kalškega slavca. Pri tem je rad prenočeval, tam je igral na klavir, ondi pokušal vipavsko kapljico — živo nasprotje sinu skladatelju, ki že več let ne okuša vina.

„Čaša piva pa smotka, to je zvečer moja nagrada za celi dan.“

Čudom sem se čudil in svoje presenečenje javil v glasnih besedah, kako majhen umetnik je F. S. Vilhar med onimi, ki menijo, da se kaži umetniška genijalnost v neizmernem kvarjenju vsakovrstnih pijač, prebavlja grozovite „mačke“ in zdravé pod silovito težo skrčene želodce. „Ha, ha, to dobo sem srečno preživel — brez vsakršne večje nesreče.“

Z jablano se ne bi spekel,
kakor se je Evin mož:
oh, pa ko bi Bog mi rekel:
Vina tukaj pil ne boš!?

(Prostin: „Pesmi“ 1870.)

„Da, da! To je bilo nekdaj!“ me je pogledal „Fine“ z modrim očesom in povedal zgodbo, kako bi bilo takšno junaštvo — kot moderni znak genijalnosti — kmalu stalo življenje jednega najodličnejših mlajših hrvaških pesnikov.

Kako lahko sva se oddahnila, ko naju je po tako soparnem dnevu zopet pozdravil hladni podnanoški zrak ter so naju občudovali znanci, da se nisva stopila „v kotlu“, „ki grozdja in vina nam sladkega dá“.

F. S. Vilhar, ki se je že kot mladenič čutil Slovana:

Stresaj, stresaj, ne zamudi,
svet vesoljni kri naj sreba,
da ne bo otrokom treba,
v sužnosti ječati tudi —

(Prostin.)

ta mož se je sešel neki dan z navadnim, bolje oblečenim kolesarjem, govorečim gladko nemški jezik, kateremu bi le dovolj vajeno uho moglo očitati, da ne zveni popolnoma nemški. Vilharjeva gorečnost za svoje vzore se je tu pokazala v nenavadni luči. — Ko smo navzoči zaradi prisedlega Nemca (?) samosvestno govorili med seboj slovenski, deje tujec: „Če govorite, gospoda, počasi, razumem vse; jaz sem Rus dr. R., prideljen zastopništvu ruskega trgovinskega ministersta v Berolinu.“ — Naš „Fine“, seveda, za Rusa takoj ves v ognju, skoči urno po svojo vizitko, potem po fotografijo, po neke skladbe, po tekst „Smiljane“ in naposled po novo razdeljeno opero „Smiljano“ . . . Dr. R. je namreč izjavil, da je izvežban glasbenik, pa

bi utegnil poskrbeti, da bi opero peli v Petrogradu. Vilhar nato ni mogel ne jesti ne piti, dokler ni Rusa siloma pridržal toliko, da mu je na klavirju grajščakinje pl. G. preigral in prepel glavne oddelke svojega umotvora.

„Mogoče, da je danes odločilni dan mojega življenja“, je rekel svoji sorodnici pl. G. in se potil, pel in igral in upal, da ga dr. R., „Smiljana“ in Petrograd rešijo vseh materialnih skrbi. Kar vsa nervoznost se ga je lotila tiste trenutke.

Tako igrati na klavir nisem doslej slišal in videl še nikogar. Ločila sta se prijateljski, intimno: dr. R. s polnimi usti obljub, Vilhar s polnimi prsmi upov, o katerih ne morem vedeti, če so se že vsi uresničili . . .

Dopust se je nagibal h koncu.

„Še v Senožeče morava — to je moj rojstveni kraj!“

Naj tukaj omenim, da je bil F. S. Vilhar rojen v Senožečah l. 1852., kjer mu je bil oče Miroslav grajščinski oskrbnik kneza P., dokler ni kupil sam kalške grajščine pri Zagorju na Notranjskem. V prvi mladosti je poučeval M. Vilharja deco Fr. Levstik, bivajoč pri sorodnem mu župniku senožeškem. Zato je poleg stanovanja, kjer je zagledal luč sveta, „Fineta“ po tolikih letih najbolj mikala učna soba, kjer je France Levstik vlijal v mlade glavice sloviti ABC. Šel je

res — vsled prijaznosti sodnega svetnika gosp. N. — celo potipat, ali je še izdolben zid na onem mestu, kamor je zadevalo stolovo naslonjalo, ko je rohnel Levstik in resnično zabijal — s stolom v zid.

V tem gostoljubnem domu se je Vilhar glasno pokesal, zakaj se je odrekel vinu; seveda so se vsi navzoči smejali na njegov račun.

„Vi ste pa Vilhar, oprostite“, se oglasi pred hišo star Senožčan, deželni poslanec g. Z., in seže skladatelju v roko.

„Kako? Me li poznate?“

„Tako ste podobni svojemu pokojnemu očetu Miroslavu, da vas ni mogoče zgrešiti.“

Videli smo M. Vilharja lastnoročno pisan poziv iz l. 1848., da si narod osnuj v Senožečah in v okolici narodno stražo, kar se je tudi zgodilo, in M. Vilhar je bil načelnik.

O mraku smo se ločili iz Senožč, naslednji dan je odpeljala „Fineta“ in ljubeznivo družino nerodna „poštna škrinja“ iz priljubljene mu Notranjske v beli Zagreb. Poslovili smo se v nadi: Ob letu — na zdar!

In vendar ni bilo tako lahko slovo.

Želeč obnoviti one trenutke, katere sva preživela skupaj s slavnim našim rojakom, sem napisal v spomin na lanske počitnice te skromne vrstice, ki naj pričajo F. S. Vilharju, da je njegov pravi dom med Slovenci, katere naj še mnogokrat obdaruje s sadovi svoje plodovite Muze.

Grobokòp.

Zakaj obrača v stran okó
ta mnogobrojni tròp,
če te pripelje pot mimó?
povej mi, grobokòp!

Zakaj se te ogiblje svet,
čemu ta srd in črt,
ko vendar ga že vrsto let
presajaš v božji vrt?

Namesto hvale . . . skrb in strah
se čita jim v očeh;
in če ozreš se vanje plah,
tako zamrè jim smeh . . .

In jaz? . . . Čemu bi pač se bal,
prijatelj moj z gomil?
Saj mir, ki svet mi ni ga dal,
pri tebi bom dobil.

Kazimir M

Kvišku.

(Spisal *Fr. S. Finžgar.*)

(Dalje.)

II.

Begunjsko grajščino je pač videl vsakdo, kdor je potoval kdaj po slikoviti Gorenjski. Morda ga ni zavedla pot do nje ali celo vanjo. Toda s ceste že vzbuja pozornost ogromno poslopje, ki se beli v Zagati na vznožju Begunjšice, in gleda ponosno po najlepšem kosu gorenjske zemlje. Za njenim hrbtom molí stare škrbine proti nebu razvalina starinskoslavnega gradu: Beli kamen, kjer je zobal iz kamenitega korita — še danes je kažejo pri mlinarju pod gradom — Lambergarjev konj pšenico in pil rebuljo, predno je šel s svojim vitezom v dvoboj nad Pegama. Na severozapadni strani te grajščine se dviga strmi holmec sv. Petra z zanimivo dvoladijno gotško cerkvico. Za cerkvico je na pol podrto znamenje (kapelica), pod katero je obokana votlina. Najbrže je to podzemeljski rov, s katerim je bil zvezan grad Beli kamen, da bi se lahko po tem odhodu v najhujši sili rešili obleganci na gradu. Ljudstvo tolmači to po svoje in trdoglavo trdi, da je tista jama v zvezi s samim Rimom in da so že slišali iz nje sv. Petra dan glas papeža, ko je v Rimu pridigoval.

Grajščina z vrtom je ograjena z visokim zidom. In za tem ozidjem ti ponuja narava sama od sebe in vzgojena po modri roki vrtnarjevi najslastnejši užitek. V tem vrtu ti duhté najpestrejšje cvetlice, raste sočna zelenjava, rodi plemenito sadje, razprostirajo se pisani travniki, plodovite njive; drevored divjih kostanjev te vabiči v senco, žuboreči potok z drobnimi postrvicami ti mrmrajoč vsniva dušo v omamno domišljijo; bele, vijugaste stezice te mičejo kvišku na reber, da sedeš kam na klopico in si napaseš vid nad lepo ravnino, tihimi vasmi, čarobnim Bledom, slokim Babjim zobom in velikanom Triglavom. Lep-

šega kraja bi si zares ne mogla izmisliti najživejša domišljija, in ni se zastonj izrazil s cesarsko besedo Franc Jožef I.: „To je moja najlepša kaznilnica.“

Da, ta grajščina ni več zasebna last, ampak dobro poznana ženska kaznilnica. Kljub temu pa ne zapira vrat vsakomu neizprosno, ampak drage volje pušča tujcem, da si ogledajo prelepe nasade, da se šetajo in hladé na divnem vrtu, da vsrkavajo svežega zraka, da sanjajo po klopicah in senčnicah in se vračaje domov v zaduhla mesta toliko živeje spominjajo lepe Gorenjske.

Tedaj je bila prednica usmiljenk, katere oskrbujejo kaznenke, sestra Gabrijela, blaga duša a tudi spretna in odločna, ki je bila kos težavni nalogi in je vodila z moško razsodnostjo ves ta velikanski aparat. Rojena je bila baronica L., potomkinja znane kranjske plemške rodbine.

Na prejšnjih svojih službah v redu svetega Vincenca je bila v Parizu, na Dunaju, hodila po Ogrskem in prepotovala skoro celo Evropo. Zato ni čuda, če je poznala priletna prednica veliko sestrá taistega zvanja, kot je bila sama, in da se ji je ta ali ona nehoté bolj omilila kakor druga. -- V begunjsko kaznilnico je pošiljala kongregacija sv. Vincenca zaradi ugodnega zraka bolehné sestre na okrevanje. In tako je prišla taistega leta sestra Evfrozina, rojena pl. Ladič, prednica reškega zavoda. S to je bila s. Gabrijela leto in dan skupaj v Parizu. Tedaj sta bili še obe mladi, čvrsti in od takrat — štirideset let je minulo — se nista videli ne slišali druga o drugi. In sedaj to nenadno snidenje! Prednica Evfrozina pa je bila sestrčna Margitine matere. Zato je kot sorodnica prosila prednico in prijateljico Gabrijelo, če bi ji dovolila, da povabi na letovišče v kaznilnico Margito. Zdravniki so zahtevali

premembo zraka. Prehitro in previsoko je zrastle. Bali so se sušice. Kreпки planinski zrak bi ji pa za okrepljenje najbolje ugajal. Gabrijela je z veseljem dovolila. Saj imajo nekaj sob za goste pripravljenih. Ali Margita se je kar zbala tega povabila: V samostan, si je mislila — nù, potem ječa. Bog varuj, to bi bilo lepo letovišče! Ko ji je teta Evfrozina opisala krasoto in ji narisala popolno svobodo, katero bo uživala, slušala je Margita in se udala, toda proti pogoju, da gresta njen Dendi in Hasan ž njo. Njen oče, lastnik nekdanj cvetočega, a sedaj dokaj zanemarjenega velikega posestva blizu Reke in posestnik žitne trgovine na Reki, ji je dovolil tudi to in takoj odredil vse skrbno za odhod.

In ko je teta Evfrozina izvedela, da pride njena sorodnica k njej, tedaj je zahvalila Boga in prekipevala radosti ter si že zasnovala ves načrt, kako bo vplivala na Margito, da jo učvrsti z dobrimi nauki za življenje, katero je poznala Margita samo v luči smehljajoče se zarje. Ali ona Evfrozina, ki je gledala nešteto krat v oko, ki se je v solzi zapiralo svetu in umiralo prezgodaj, umiralo pogosto v zdvojenosti in obupu zaradi tega, ker je prepogumno poprej zrlo v svet in pilo čašo opojnosti do dna, ta teta je poznala živo naravo Margitino in je trepetaje molila za njeno bodočnost.

III.

V prostrani sobi na severni strani grajsčine so sedele pri kavi gospa Delnegrova, pl. Albenijeva, tetka Tera in Margita. Dru-govala jim je prednica Gabrijela. Sestra Evfrozina je uprav prišla iz kopeli in morala v posteljo, zato ni prišla v njihovo družbo.

Sobna oprava je preprosta, a vendar moderna. Sicer pa je ta prostrana in visoka soba — nekak trapezoid — še prav taka kakor v nekdanjih časih. Vrata v sobo so primeroma zelo nizka, jednokrilna a silno težka, iz masivnega hrastovega lesa. Oko-vanje na njih kaže značaj baročnega sloga. In prav v taistem slogu je izdelan strop. Vijugasto zavita štukatura oklepa na sredi veliko podobo Dijanino, boginje lova, ki

sedi pod drevesom, naslanjaje se na lok, ter ponosno in veselo zre krog sebe, kot bi počivala v sladki zavesti, da se je vrnila z lova z bogatim plenom. Ta okvir opirajo štirje dečki okroglih, zalitih udov, prepolnih lic in globokih jamic v bradi. Na čveterih oglih so manjše slike v lahnejših okvirjih; predočujejo štiri letne čase s tem, da vsaka kaže ubito divjačino, ki se pobija navadno v onem letnem času. Vsa ta sobna okrasba je jasen dokaz, da je bila tu nekdanj lovska soba, kjer so obhajali vitezi gosti in si gasili žejo po utrudljivem lovu s sladkim vinom. Pogled na ta strop človeka odmakne iz sedanje dolgočasne in filisterske dobe nazaj v divno romantiko, in zdi se mu, da doné srebrne čaše, da bučé hrupni glasovi vojaških vitezov, da čujemo žvenket in brenket lovskih nožev, da se tresejo tla pod težkimi stopinjami razgretih pivcev in lovcev, ki bijejo ob mizo in ploskajo dolgolasemu pevcu; saj tudi tega ne manjka med njimi, da jim opeva resnične in izmišljene junaške čine.

In sedaj? Utihnili so vitezov glasovi, onemeli junaški koraki, zaspal je žvenk srebrnih čaš, odbrnel žvenket ostrog in mečev. — Samostanska tihota vlada tu, in vmes žubori le potoček za gradom in listje na stari lipi si šepeta pravlјice o davnih dobah. Vendar je tudi sedaj življenje tu, prav blizu tukaj, ono pridušeno življenje treh stotin nesrečnih bitij, ki so v bridki omami ali v satanski zlobi proizvedla dejanja proti naravnemu pravu, proti Bogu, proti sebi in bližnjemu. — In iz teh od sodbe zavrženih ust prihaja skozi priprto okno čez dvorišče od velike delavnice najlepših vezenin in najčistejšega pletenja mrmrajoča pesem, kot bi si ne upala na dan, ampak komaj dotaknivša se ustnic se potaplja nazaj v srce, morda skesano, potrto, ali morda neupognjeno, prelestno in zlobno žensko srce . . . In donela je ta pesem tistega dne, kakor je donela vsak dan, in gospe so jo čule, a ne poslušale, govorile so in govorile in pile kavo.

„Margita, kam izletite jutri?“

„Ne vem, gospa kapitanova. Nekam gotovo. Vreme bo lepo.“

Pogledala je skoz zamreženo okno proti zelenim planinam, nad katerimi se je bočilo najčistejše azurno nebo.

„Dober bi bil kak ‚cicerone‘, da bi mi napravil načrte. Kar tako ne morem vozariti brez namena in cilja.“

„Margita, za to naprosim jaz Anteta Lacingerja. On je tu domačin, pozna vse, in vem, da vam bo drage volje vodnik. Postrežljiv in blag človek je, poznam ga od mladih nog.“

„In gospe pojdejo tudi na izlete, kaj ne?“ vprašala je Margita proseče.

„Gotovo da. Še en voz najamemo.“ —

„Najamemo? Saj so naši konji na razpolago.“

Gospa pl. Albeni je ponudila ekipažo.

„In vi pojedete tudi z nami, prečastna prednica!“

Margita se je nagnila k prednici in jo prijela za vele kakor k molitvi sklenjene roke ter ji zrla z velikimi plavimi očmi v zgubano lice.

„Parkrat že, srček moj, in ljuba sestra Evfrozina pojde tudi. Saj potrebuje zraka.“

„Ali Lacinger zna tudi voziti?“

„Seveda zna, še prav izborno.“

„Dobro, dobro“, je vzklikala Margita; „pomagal bo meni, da si preveč ne utrudim rok. Po polju bo vozil on, kadar se pa popeljemo skoz kak trg ali vas — in pa na Bledu — ne!“ Margita je tlesknila rahlo z rokama — „tedaj bodo pa ljudje gledali, kako vozi Margita.“

„E, ti prevzetnica poredna“, zapretila ji je dobrovoljno prednica.

„Da, da: kjer bo več ljudij, vôzi sama! Tisti Lacinger se ne sme bahati s tujimi konji. To je bržkone kak siromak, plebejec, ne?“

Gospa pl. Albenijeva je to vprašala nekako prezirljivo, da je iz vsake besedice njene sijala plava kri, na katero je bila silno ponosna.

„To je resnica, Ante je siromašno dete; stariši so mu ubožni kmetje. Podpira ga stric in dobrotniki. Toda on je nadarjen in plemenit po duhu.“

„Včasih so res kmetiški otroci sila pridni. Naš učitelj je tudi vedno odličnjak“, omeni tetka pl. Lazzijeva, ki ni hotela priznati talenta v plebejski glavi, pač pa ji je prisojala samo trdokorno pridnost.

„I, kaj pa hoče tako revišče“, pristavi pl. Albeni. „Denarja nima, družba ga nobena ne mara, saj mora študirati. Talent se pokaže šele kasneje. Kdaj pa dospe kak tak do visoke službe? Skoro nikoli. In če kdo pride, to je samo izjema. Nasproti pa otroci odličnih družin zasedajo vedno prva mesta in kar skokoma napredujejo, dasi so bili slabi dijaki, kakor se jim navadno očita. A to ni resnica. Koliko se uče naši otroci, česar se siromaku ni treba! Naš Emilij zna jahati, plesati, govori že francoščino; šestnajst let mu je, a lahko ga uvedem v najfinejšo družbo. Tako zna gladko govoriti in se dobrikati kakor najelegantnejši kavalir. Kdaj bo znal kaj takega kmetiški otrok? Nikoli!“

„Nikoli, saj ni mogoče! Kakor se gane, diši po kmetu; prava istina, gospa plemenita!“

Tako so ji vse pritrdjale, le prednica je molčala. Rada bi bila sicer ugovarjala. Ali morda je tudi njej še nekoliko ugajalo plemstvo in se te zavesti ni mogla kljub zatajevanju popolnoma otresti, ali pa ni hotela z ugovorom žaliti gostinj. Margita je pa nemo poslušala in nepremično zrla v debelo lice okroglega dečka na stropu, ki je držal v roki težko kito cvetja iz belega mavca.

Nekdo nalahko potrka na vrata. Prednica gre pogledat. Sestra Marija sporoči, da bi sestra Evfrozina rada govorila ž njo in z Margito.

„Oprostite, samo za nekaj trenutkov! Evfrozina je v postelji in želi govoriti z mano in z Margito.“

Margita je planila s stola in se pritisnila k prednici ter jo skoro vlekla s seboj, s tako naglico je hitela iz sobe. Znati je bilo, da ji pogovori gospá ne prija posebnost, da ji je nekam tesno v njih družbi.

Gospe so milostno oprostile odsotnost ter še za komaj zaprtimi vrati pričele živahen pogovor ter hitele in brbljale, da bi se do-

vršila in obravnavala snov, dokler se Margita in prednica ne vrmeta. Tudi njim je bilo to ugodno.

„Margita je torej zaročena?“ je pozvedovala pl. Albenijeva od tetke Tere.

„Ne vem, kako bi rekla. Sicer nismo tega še javno naznanili, a povsod je to že javna tajnost.“

„Ali ga Margita mara? Pri pismu se je tako resno držala!“

„Hm, mara? Saj veste, kaj so otroci. Ona je še vedno otročja; ne misli nič, živi v samih sanjah, kot bi bila še inštitutka. Zato moramo drugi za njo misliti. Baron Lotar Wegel je za našo hišo najugodnejša partija, torej ne kaže vprašati, ali ga mara, ali ga ne mara.“

„Pomislimo same nase“, razglabljal je s temeljito duhovitostjo ženske praktičnosti gospa Delnegrova. „Kako so nas možili in kako se dandanes sploh može! Ha, koliko sem imela častivcev nekda — koliko!“ In izravnala se je na stolu, da bi z bujnim, polnim telesom in z dokaj lepim licem dokazala istino in verjetnost svoje trditve. „Cel album imam še sedaj. In kako nesmrtno so me ljubili, sabljali se zame častniki, na plesih pulili se za mojo turo, no — in nobeden me ni vzel in jaz tudi ne nobenega. Pa mi ni nič žal. Naljubila sem se — in človek postane praktičen, ko se mu umiri kri, in sedaj sva oba srečna. A on meni nikdar nič ne očita, jaz pa njemu ne — in s tem sva zadovoljna.“

„Pri Margiti je drugače, — ali ne, gospa?“

Pl. Albeni je z globokim ženskim pogledom zrla v Margiti čisto drugačno bitje.

„Da ji častivcev ne nedostaje, o tem ni govora. A ona bo mrzla, ker je vsa zaverovana v razposajene igrače in otročje zabave.“

„Resnica. Za Margito sem porok — dobro jo poznam, — da ni še nikdar udarilo njeno srce za kakega moškega. Ne morem je umeti.“

„Tem bolje, tem lože. Treba je samo znati. Skrbite, da bo baron vedno ž njo v dotiki, varujte preblizu nje vsakega, ki bi bil duhovitejši in lepši od barona — in navadila se ga bo, da sama ne bo vedela, kdaj,

ter mu zletela v naročje kot čebelica v odprto cvetno čašo. Mladim ljudem je treba samo prilike, da se shajajo, da občujejo, včasih se morajo pustiti za hipec sami, posebno če so razigrani in dobre volje —, in vse se zamota in izmota tako krasno, da sami ne vedó, kako. Poglejte svetnico Margitinevo: — plemenita je, a bogata ni. Tri hčere je imela. Vse smo rekle, obsedele bodo. A ona je bila pametna. Dolg je delala na šampanjkah in finih prigrizkih, pa ta dolg se ji izborno izplačuje. Vse je oddala, in lahko oddala. Zapredli so se v te mreže šampanjca navdušeni kavalirji, nazaj niso mogli, da bi ne bilo škandalov, in hčericice so lepo pod streho.“

„Ne bala bi se, ko bi le baron ne bil tako očiten pustolov; največje rafiniranosti pripoveduje Margiti, in to ni zanjo. Za druge, ki so že kaj živele, bi bil zanimiv kavalir — a zanjo ni, in jaz bi se ga skoro bala.“

„In sedaj še ta samostan! Kaj vesta Evfrozina in Gabrijela o svetu? Nič! Sedaj jo bodeta strojili in ji navdihovali tistega mračnjanskega duha, da jo čisto zbegata. Skrbite, da pride čim preje baron v njeno obližje, sicer utegne postati trmoglava.“

„Evfrozina ima nanjo velik vpliv. Če spozna Lotarja in če bi še izvedela za njegove kavalirske skoke“ — tetka se je pri tem lokavo nasmejala in pomežiknila — „tedaj bi vse sile napela, da bi zabranila to zvezo, ki je za našo hišo jedino pametna in koristna. Treba gledati naprej, da pojdemo kvišku, ne rakovo pot.“

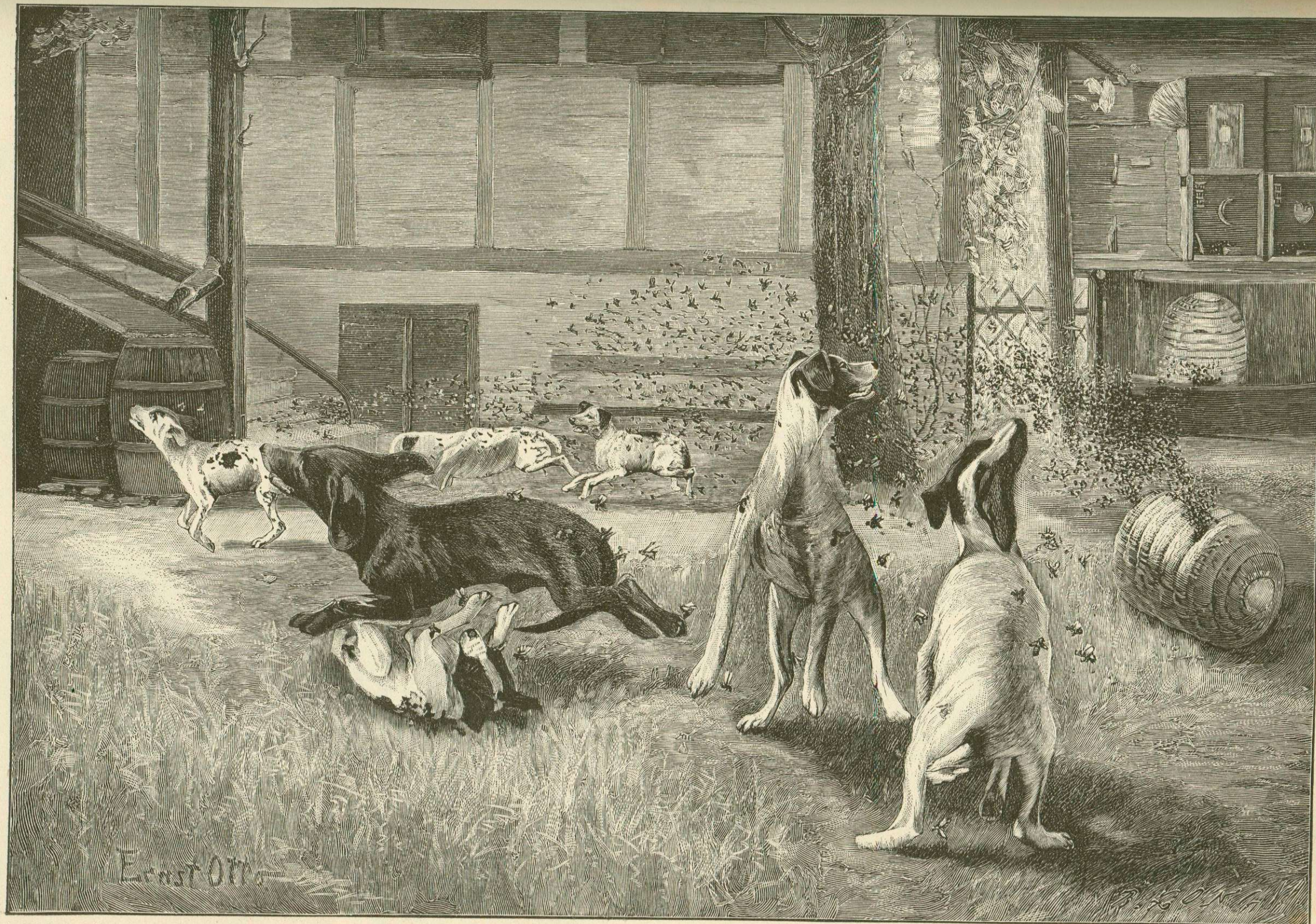
„To je zopet vaša naloga. Pišite baronu, naj bo oprezen pri teti, naj govori pobožno, makari če mora brati življenje svetnikov, da se ne zameri teti Evfrozini. Pameten je dovolj, da bo vedel, za kaj mu gre!“

„Dobro, to storim! Izvrstna misel! Saj take samostanke je še lahko ukaniti. Kaj vedó o življenju!“

„Ne vem, kako se more človek tako zariti in zakopati celo življenje. To je groza!“

Vrata so se odprla, in prednica se je vrnila z Margito.

„Oprostite, Margita naj vam postreže in vas pozabava, dam ji popolno oblast: jaz

Gorje mu, kdor jih draži!

Slikal Ernest Otto.

pa moram takoj nazaj. Neka kaznjenka je na smrtni postelji; hočem biti sama pri njej.“

„Prosim, prosim!“ so hitele vse hkrati. „Saj takoj odrinemo. Ah, prečastna gospa prednica, koliko človekoljublje! Baronica bodete pri postelji umirajočega izvržka človeštva! Kako vzvišen poklic, kolike zasluge pri Bogu!“

Vse so dvigale oči proti plafonu in nabirale lice v pobožne gube ter se z občudovanjem poslavljalje od Gabrijele.

Debeli dečko na stropu je pa škilil na ta prizor, usta so mu stala na smeh, in da je imel življenje, zasmeljal bi se bil gotovo na ves glas: Che commedia! (Dalje.)

Najstarejša.

(Spisal Ivo Trošt.)

(Dalje.)

III.

Med kopo voščilnih listov, dopisnic, razglednic in posetnic, ki so Toplaču in vsem njegovim sporočale z raznih krajev mnogo-brojne pozdrave in voščila, cenike, reklame in zastale račune prošlega leta, je bila tudi lična razglednica z naslovom gospice Anke Toplačeve v Logu, na zadnji strani pa besede: „V treh dneh pridem. Rafko.“

O prvem pogledu te nedolžne razglednice je hotelo Anki srce skočiti iz prsij, in vsa okolica je zaplesala „kolo“. Takoj je ostavila dolgočasno prebiranje voščil in šla po vsakdanjih, navadnih opravilih, a vse je opravljala tako nemirno, kot da bo sedaj, sedaj zletela brez potrebnih perutij v višave neskalsene sreče. Srce je hotelo kar brez nje sfrčati tje gori, pa mu je branil tesni korzet; zato je razbijalo znotraj kakor v bljuvajočem vulkanu . . . Uboga Anka!

„Kaj bo, kaj bo, moj Milček, ko nimam še vse svatbene oprave; nimam obleke, ne nakita. Veš, on bo hotel brž — takoj, seveda, takoj.“

„Sitno bo res; pa saj si vedela!“

„A, ha, vedela! Ti ne veš, kaj so ti moški.“

„To vem, da jim le težko človek verjame: mojemu Henriku jaz samo pičlo polovico tega, kar najslovesneje obeča.“

„Oh, jaz pa še — —.“ Umolknila je, ker jo je žalil spomin, da je ona verjela tudi

dobršno polovico onega, česar ji ni povedal. A sedaj?

Ne bi mnogo zgrešil, kdor bi tajil, da je bila Toplačeva hiša te tri dni razdeljena v dva nesovražna in vendar nasprotna si tabora, zakaj spoštovana družina jih je prebila pol v smehu in zbadljivosti, pol v milovanju in resnih skrbih. Vsi koti, peči, okna, stoli, klopi, naslonjači in sploh prostori, koder se je ustavljala Anka, so odmevali mило-resno, nestrpno čakajoči, neodločni: „Oh!“

Zadnji dan je imela hišna šivilja opravila čez glavo samo ž njo in njeno obleko, katero je merila in v kateri se je sukala pred zrcalom neštivilnokrat in mnogo neokretnije kakor deklica, ki se šele namerja učiti krojne mode.

Kaj so govorili o njej v štacuni, tega ni zvedela nikoli, zakaj tudi oče Toplač, sicer resna osebnost nad vse mere, se je nekolikokrat molčé namuznil, ne sluteč niti desetine vsega, kar se je na ta račun godilo v hiši.

Mama je tudi pomagala v kuhinji. — „Čudno, da ga ne more pozabiti kakor je druge. Lep človek, to je res, a to še ni zadosti za dobrega zakonca.“

Prišel je slednjič oni željno zaželeni dan, in Rafko Kos je prišel; a Anka ga ni čakala na kolodvoru, kar so že dva dni prorokovali nepozvani zvedenci.

„Dokler me ni snubil, se ne spodobi; potem pa, o potem . . .“ in ostala je doma,

dasi je bila z dušo na kolodvoru mnogo pred prihodom vlaka. To so bili trenutki dolgi in neskončni, sama večnost.

In sprejela ga je na hišnem pragu ljubeznivo, proseče, prisrčno kakor zaročenca, a on jo je pozdravil spodobno, zmerno in sladko kakor Toplačevo gospico Anko. Vsi navzoči so se spogledali, češ: „Saj smo vedeli, da ne bo drugače, Anka je Anka.“

A da bi bili vedeli, koliko črnila in solz se je prej potočilo med njima!

Anka je skoro okamenela. Žalostno je pogledala svojo dragoceno obleko, pa hkrati ni videla ničesar več skozi preobilne solze.

Torej tako! V glavi se ji je začelo jasiti: Vse to je torej plačilo za preobilne bridkosti! Da, ni drugače! — Morda je pa le tako čuden? — O, da bi bil le res! Nalašč, seveda! — Resnica je! Nikoli ni bil drugačen. Anka, ti si sama pletla šibo, ki te sedaj tepe nemilo!

Take misli so ji bliskoma švigale pod umetno skodranimi lasmi, ko je negotovo stopala za njim in za drugimi v gostilno.

„Ali je torej moja igra izgubljena?“ si je zastavila vprašanje še prej, nego so se porazvrstili okoli mize. In domislivši se nekdanjih časov, kako je bilo lepo, ko je prihajal njen Rafko v hišo, ko so si bili tako nekam svoji, si je zopet zaželela tistih in takih časov, ki pa naj bi vstrajali — vedno.

„Izgubljena ali ne izgubljena! Vstrajati moram ali — pasti. Za igračo, da bi se smel vsakdo svobodno šaliti z mojimi najsvetejšimi čustvi, ne maram in ne morem biti več. Torej naprej!“

Rafko je bil zopet prejšnji Rafko: vesel, vljuden, prisrčen, nekoliko celó pretiran, a vedno pozoren na Anko, ki je sedela zamaknjena poleg njega, čakajoča trenutka, ko mu je mogla očitati: „Zakaj si me pustil toliko časa v obupu in negotovosti, neusmiljenec?“

„Hm! To je še vse malo, kaj šele bo? Ljuba moja, ti se moraš privaditi. Ljubezen je potrpežljiva.“

Zdelo se ji je, da ga prav ne ume, toda očitati mu tega ni hotela tako brž, pa tudi

ni utegnila; zakaj mama Toplačka je le za kratek trenutek ostavila gosta, da bi mu čim bolje postregla, ker hudo bi se ji zameril vsakdo, ne samo sorodnik, ki bi se drznil reči, da ni bil pri Toplaču ljubeznivo, skrbno in dobro postrežen. In da bi Rafko nespoštljivo govoril svojim ljudem o sorodnikih v Logu, tega za pol sveta — ne!

Nekolikokrat si je obrisala oči s členkoma obeh kazalcev, pa se ji je zdelo, da ima Rafko več kot pol očesa za Anko.

Ko je še nekoliko časa premišljala njegovo vedenje, opazovala njegove poglede in poslušala sladke besede, bi mu kmalu verjela trdno kakor Anka, toda sprogove besede so ji še zvenele v spominu: „On je kakor Kos: samo kar slišimo je res, vse drugo laž.“

Pri skupni večerji se je vèdel v Toplačevi družini kakor domačin, ki vse ve, vse pozna in mu je tudi marsikaj dovoljeno, kar drugim ni. Največ zabave je s tem povzročil Milki, ki ga je opazovala še pazljujeve nego sicer ter primerjala svojemu Henriku v zeleno obrobljeni uniformi; in vedno jasnejša ji je bila resnica, da je njena sestra najbrž dobro izbirala; ona pa ni mnogo izbirala, vendar nekaj izbrala.

„Meni se zdi Rafko navzlic vsej razuzdanosti in odkritosti — pokrita jed. Zakaj te pa ni snubil, kakor si se nadejala“, ji je rekla brez ovinkov, ko sta izbirali na kašči najlepše hruške in najlepša jabolka za prigrizek po bogati večerji, kakršno zmoresamo Toplačeva kuhinja in Toplačeva klet.

„Molči! Sedaj gre v Trst, mi je povedal; morda gre nakupovat opravo, veš.“

„Ali pa obiskat svojo bogato izvoljenko, če ne tudi povedat, da ji ne bo treba čakati pepelnice, ker bo prej njegova, kaj?“

„E, ne bedi no sitna; zase gre nakupavat potrebnih rečij, tako mislim, veš. Ko se bo vračal tod mimo, me pa zasnubi. Pripravljena moram biti in pa potrpežljiva; to mi je rekel in obljubil slovesno.“

„Če bo le tudi res.“

„Kaj pa bo kot res!“ A sama je govorila tako nesigurno, kakor da nič kaj trdno ne verjame.

Pozneje zvečer, ko so vinski duhovi Toplačeve kleti našli skrivna pota tudi pod skrbno počesane Rafkove lase, mu je Anka zaupno povedala vse pomisleke svoje mlajše sestre in se jim srčno smejala, ko jo je vprašal lahkotno: „Odkod pa Milček vse to ve? Ha, ha, ha, jo moram vprašati, če vé, kako se bo zvala moja izvoljenka?“

„A, ha, to vem pa še jaz, ha, ha!“

„Hm! Morda ve Milček bolje!“ S tem je bilo smeha konec, zakaj Anki se je zdelo, da bi on ne smel tako govoriti.

Zjutraj je hotel zgodaj odriniti, zato se je poslovil o primernem času, zahvalil za postrežbo z izbranimi besedami in še posebno pripil Anki, ki je obljubila naslednje jutro vstati, vzbuditi Lojzo, da mu skuha zajutrek, in še pristavil, a brez najmanjše zadrege, da bi tega skoro ne bilo treba.

Anka ni zatisnila očesa.

Začela je razvrščevati današnje dogodke v red po njih ceni in veljavi in čutila čimdalje bolj, kako malo je pri vsem tem vpoštevana ona, ki je najteže pričakovala tega trenutka. Skoro da si je želela nazaj onih žalostnih časov, ko je vendar vsaj upala; sedaj je pa Rafko njenemu upu primešal strup dvoma, katerega jo lahko ozdravi sam on, da — le on, ko bi ne bil tako čuden.

Cuden je res, čuden. In to mu hoče očitati še pred odhodom. Da bi bil skoro dan!

Ključ v durih Lojzine sobe je zaškripal, budilka je prestrašila Anko, in v Kosovi spalnici je zasvetila luč. Ločitev se je bližala.

„Saj mi oprostiš, Ančica, da grem tudi nekoliko k sinji Adriji — pogledat spomine nekdanjega življenja — žive spomine. Ne morem drugače, dasi tudi tebe ne zabim nikdar. Zameriti se ne maram nikjer; zato živim izvrstno.“ Hvalil je še dalje svoje življenje, oprijemal se najraznovrstnejših predmetov, stiskal in gladil njeno ročico ter v dozdevni razburjenosti ni pustil, da bi mu odgovorila. Solze so ji tihoma lile po licih in zdrkavale na gorki šal pod obradkom. Trepetala je po vsem životu, več od neznosne negotovosti nego od mraza, ter mu slednjič

s šklepetajočimi zobmi segla v besedo: „Nehaj no, in govori kaj pametnega ... Zadnji trenutki, Rafko, mo—o—oj! — Kda—aj se vr—r—neš po—o—me?“

„Hm—m—m! Prav kmalu. Tudi pri vas se ne maram zameriti. Dobri ljudje, pametni, postrežljivi — do škode! — Pa zdrava ostani in se domisli kdaj lepih uric, ki sva jih skupno preživela na izprehodih v pogovorih in še milejši zabavi.“

„Nič drugega, Rafko? Oh! — — oh! — o—oh!“

„Ne spomnim se prav sedaj nič bolj zanimivega za naju oba.“

„Pa tebe naj zabim — Rafko—o—o pa za vselej? — o—o—uh!“

Nestrpen molk, katerega bi bila lahko umela Anka, je bil jasnejši od vsake odpovedi. — „Hm!“ se oglasi pozneje precej malomarno, — „tega nisem rekel.“

In odpravljal se je naglo, dasi sedaj Anka ni hotela izpustiti njegove roke. „Ne hodi, Rafko! — Ostani, ostani!“

„Ne morem!“ In urno se ji je iztrgal, zaletel s praga, kjer sta se poslavljala, na čakajoči voz, ki je takoj zdrčal z Rafkom, ker hlapec ni slišal Anke, ki je vpila, zaletevša se nekaj korakov za vozom.

„Neumno ženišče!“ je mrmral Rafko skozi zobe skoro preglasno, dočim je slonela glasno plakajoča Anka na oknu svoje sobe in gledala za vozom, gledala pozneje tudi za vlakom, dokler ji ni zadnji oblaček dima izginil izpred očíj, in dokler ji ni zadnji sunek lokomotive zamrl v ušesih.

„O, ko bi le kmalu pisal! Da mu nisem rekla! O—o—oh! Uh!“

Tiste dni potem se je zimsko življenje pri Toplaču snovalo po navadnem tiru; le mlinar se je razbijaje led zaman oziral, ali prihaja Anka z običajnim priboljškom, o katerem se je nadejal, da se bo baš vsled Rafkovega pohoda moral nadaljevati neprikrajsan.

Anka je zopet samovala, si znamovala perilo s črkama A. K. — Anka Kosova, ter mislila na njega, ki se je šel solnčit k sinji Adriji.

Celo oče in mati sta se čudila, da se je tako naglo umirila in tako vstrajno. Toda v njenem srcu ni bilo miru.

Vsak dan je čakala pošte in se je tudi bala, zakaj sleherni vlak, ki ni še pripeljal njegovega lista, je pomnožil njene muke.

Štacunski fantje so se veselili ljubega miru, se veselili svatbe, o kateri so že na prste izračunali določeni dan, a še bolj so se veselili odhodnice, ko bodo s škafi vina zalivali prebito gorje. Veljava štacunske službe pri Toplaču bi s tem poskočila „in natura“ za nekaj petakov.

Ušteli so se in neusmiljeno urezali.

Anka je bila res mirna, ljubezniva in vredna milovanja, da so ji vsi privoščili srečen zakonski stan; toda neki delavci, ki so tudi radi okušali Toplačev teran, pa so si ga privoščili le ob sobotah, ko so šteli zaslužene dneve na železniški postaji, so pripovedovali, da se je Rafko nekega dne vračal na prejšnje mesto, a ž njim mlada ženska, katera mu — po vedenju sodeč — ni bila sestra.

„Tiho, le tiho! Prosim vas!“ je tožila Ankina mati — „da ne sliši ona gori — naša revica! Anka še obupa. Tiho, le tiho, prosim vas, ne pravite ji tega!“

Delavci so se spogledovali in se začudili „štefanu“, ki je za tem prijadral na mizo, dasi ga ni nihče ukazal. Pili so in molčali, ker se jim je dekle smililo, a doma so svojim vrstnikom le povedali to novico s pristavkom, da se ne sme nikomur praviti. S tem skrivnostnim pečatom se je Ankina nesreča v nekoliko dneh raztrosila po vsem Logu.

Anka ni zvedela ničesar, ker se ni ganila nikamor iz sobe. Tu je slonela nad svojim albumom in dnevnikom, njima tožila svoje gorje, njima na papir polagala svojo boleost. Opazovala je njegovo sliko, pritiskala jo na ustnice, pozivala z najslajšimi imeni svojega Rafka ter negovala njegova malenkostna darila; prebirala je z največjim poželenjem njegove nekdanje liste ter čakala, silno težko čakala prvega glasú, odkar se je poslovil.

Z nikomur več ni občevala.

Vse prve pustne zabave so minule brez Toplačeve Anke, in nihče se ni spomnil šolske družbe, nihče ubožnih zavodov, gasilnega društva in enakih dobrodelnih naprav; niti nje, o kateri so trdili, da je te ljudomile posle opravljala iz gole sebičnosti, niso mnogo pogrešali. Tudi to se je sukalo v navadnem tiru: jeden več ali manj, čas gre vendar naprej.

Materi je bila predobro znana njena slabost; smilila se ji je, ko je ogledovala s črkama A. K. zaznamovano perilo, in strmela je nad prisiljenim mirom svoje nekdanje veselje ali žalosti tako žive prvorojenke.

Celo nikdar ugnana Milka je često tožila, kako dolgočasna je Anka, ko nič ne govori, ji ničesar ne pomaga in le tiči v svoji celici kakor resnična nuna.

„A sedaj se več ne tožita, katera zna lepše varati stariše, kaj?“ popraša mati.

Milka je zardela in si mislila: jaz vas lahko še varam, a Anka vas nima s kom. Odgovorila pa je: „E, Anka, ki je tako čudna; jaz se bojim, da nam še ne zbolí.“

Oče je pristavil mimogredé: „Saj sem vama pravil, da iz tega ne more biti kaj prida.“

Neki večer je pa Toplačka naravnost potožila soprogu: „Naša Anka ne more pozabiti Kosa, kakor bi ji bilo narejeno. Dan za dnem hira, vene in umira. To ne kaže nič dobrega. Mislila sem že, kako bi ji pomagali, pa ne najdem primernege leka.“

„V štacuno naj gre pomagat prodajati; ne manjka se dela. Fantje imajo žuljave roke — ne od pohajanja.“

„Pa jo bodo dražili, kakor doslej, ko ni bilo miru, kadarkoli je bila slabe volje.“

„Daj ji delo drugod! To bo najboljše zdravilo.“

„Pa bo brisala solze vsak hip pred mojimi očmi, kar omehča srce še meni, da bi zajokala ž njo; saj me poznaš, ne, Tomaž?“

Toplač je rajši slišal trditev, da on pozna svojo ženo, kakor če bi rekla, da pozna ona njega; vprašal je sočutno: „Kam pa torej?“

„Najhitreje — mislim — bi ji odleglo, če bi — kakor se reče — premenila zrak in šla za par tednov kam strani.“

„No, pa jo daj, kamor hočeš.“

„Najprimerneje k Betki na štajersko mejo. Ž njo sta se že od nekdanj najbolje sporazumevali.“

„Treba poprej pisati ... poslati živeža ... Veš, zet je praktičen mož, ki rad stori dobroto, a še rajši sprejme povračilo.“

„To se lahko zgodi, saj nismo, hvala Bogu, baš tako na suhem.“

„Ti si mati! Ukreni, kakor veš in znaš. Nočem, da bi se Anka tako le ujedala.“

In mož je imel stvar za poravnano. Pustil je Anko, pustil pogovor, kakor je puščal saldirane stranice v svoji trgovski knjigi. Mislil je o novih pridobitvah, če predela mlin, priredi javna kopališča in poveča žago za les na prihodno pomlad. Minula je namreč že svečnica, a mráz ni odjenjal niti za pol suknje. Toplačev mlinar je še vedno razbijal led, da je mogel mleti, in delal gospodarju stopinje po snegu, ko sta merila in preračunavala novo stavbišče.

Obiskala ju je neko popoldne, kakor prej že davno ne, v kožuh zavita Anka. Jože je pogledaval po strani, če je kaj prinesla, in skrbel v duhu, kam bi v gospodarjevi navzočnosti spravil običajni priboljšek. Pa Anka ni pokazala ničesar, in mlinar je mislil: „Gotovo se boji tega-le starca. Da ga je moral hudir prinesiti baš ta čas! ... Saj bi rada, vem, da bi rada naša gospica, Bog jo živi!“

Toda Anka ni prinesla ničesar. Prišla je samo povedat očetu, da se je premislila glede poti k sestri; sedaj se ne brani več, prav rada pojde, prav rada in kmalu — tudi takoj zjutraj.

„Pa bi me bila lahko doma počakala, Anka“, reče oče mehko.

„Bila je pri meni sosedova Mimi in mi je nekaj zaupala; zato se mi prav mudi k sestri.“

„Zaupala? O sestri? Kaj takega?“

„Zveste kmalu, papa. Moram domov. Z Bogom, Jože! Z Bogom, papa!“

Tesneje se zavijaje v kožuh je drzala z ličnimi čeveljčki po škripajočem snegu proti domu po stezi, koder jo je nekoč spremljal on s postaje.

Stopajoči mimo mesta, kjer požirajo tla ponikujoči potok, so jo pozdravljali čudni glasovi: Bok! bok! — Bok! bok! izgublja-joče se vode pod ledom. Bok, bok!

„Oj, saj bi bilo menda tudi zame najbolje, ko bi tako-le izginila pod zemljo s to-le nado za vselej. Jedna revica manj na svetu, — sirota pohabljen in pozabljen, speljan na led po zanjkah onega, o katerem sem mislila, da je moj jedini, poslednji in resnični prijatelj. Oj sedaj ga poznam, hinavca. Ni se hotel zameriti — bogati Tržačanki, pa jo je vzel za ženo in mene zavrgel. Jaz nesrečnica sem — oh! okorela! — sem neokretna! — Zakaj sem se rodila, da toliko trpim?“

Bok! bok! — Bok, bok! — Bok, bok, bok! vabijo glasovi s seboj v pozabljenost ...

Z vso silo se strese, zamahne z obema rokama, muf ji smukne z roke v sneg in oko se upre na kolodvor. Kakor posebljena zmagovavka same sebe stoji ponosno nad prepadom: „Ne! Videti hočem če je že dovršil svoj izdajski načrt, ter mu pomešati račune. On mi je vzel vse; kaj, če ga opozorim, da sem ga jaz bolj vredna kot kakšna druga! Naprej, Anka; kaj bi se sramovala!“

Zmagonosno je stopala proti domu. Navzlic najhujšemu mrázu ni čutila ostrih snežink, ki so se ji oprijemale nosa, lic, obrvij. Doma ni bilo treba posebnih priprav. Mudilo se je tako, da je šla še zvečer na postajo, kupila vozni listek Milki do sestre Betke, sebi do one postaje, kjer slušbuje Rafko Kos.

(Konec.)

Otroku.

Kaj otiraš sôlze, dete,
dete ljubo, ótrok moj?
Pojdi k meni in pozabi,
kar te žali, pred menoj!

Srečno dobo zdaj uživaš,
ti ne veš, kakó, zakaj.
A v poznejših letih večkrat
Nanjo se ozreš nazaj.

Nanjo se ozreš, a vanjo
nikdar spet ne stopiš več.
Vse, kar ti od nje ostane,
bode le spomin goreč.

Let se bodeš teh spominjal,
radostij in bolečin.
Vsak spomin ti bode sladek,
tudi na solzé spomin.

Anton Medved.

O mraku.

Mrak se prikradel je v sobo
skozi prozorno steklo . . .
Mene pa v duše tesnobo
vroče je nekaj speklo.
Vem, káj. — Pisma spomin,
ki mi je trdo reklo,
da sem jaz tëme sin,
da že náme preži pogin . . .

Anton Medved.

Pod cipreso.

Pod cipreso, pod cipreso
rad bi v grobu spaval jaz,
kadar črno mi zaveso
smrt potegne pred obraz.

Listi padejo z drevesa,
vrt pokrije beli srêž,
a cipresa, a cipresa
spomenik ostane svêž.

Svet naj gleda njé zelenje
bere i pomen njegov!
Kaj mi bilo je življenje?
Zêlen up, a — brez sadóv.

Anton Medved.

Usoda.

Smrt je sapa studena,
človek na vrbi je kaplja,
vrba zamáje se lena,
človek se v večnost potaplja.
Z nami usoda igra,
kakor z vodami čaplja.
Blede kosti še rahljá,
ko smo že v grobu doma.

Anton Medved.

Nekaj o hribolastvu.

(Spisal *Janko Mlakar.*)

„Gora ni nora; tisti je nor, ki gre gor.“ Čuden je ta pregovor iz ust naroda, ki je vendar večino-
ma „planinski sin“, in se ne zadovoljuje, da zida cerkve le po dolinah, marveč sili na višave in postavlja na visokih,

strmih gorah hrame Bogu na čast. Ako pa pogledamo v zgodovino hribolastva, moramo priznati, da so se Slovenci do najnovejših časov le preveč ravnali po omenjenem pregovoru. Kako so že cvetla planinska društva drugih narodov, ko smo mi v tem oziru še trdo spali! Naše planine so bile že skoro v tuji oblasti, Nemec se je čutil v slovenskih gorah domačega, ko smo se začeli šele bolj zavedati lepote svojih planin in se potegovati za njihovo posest.

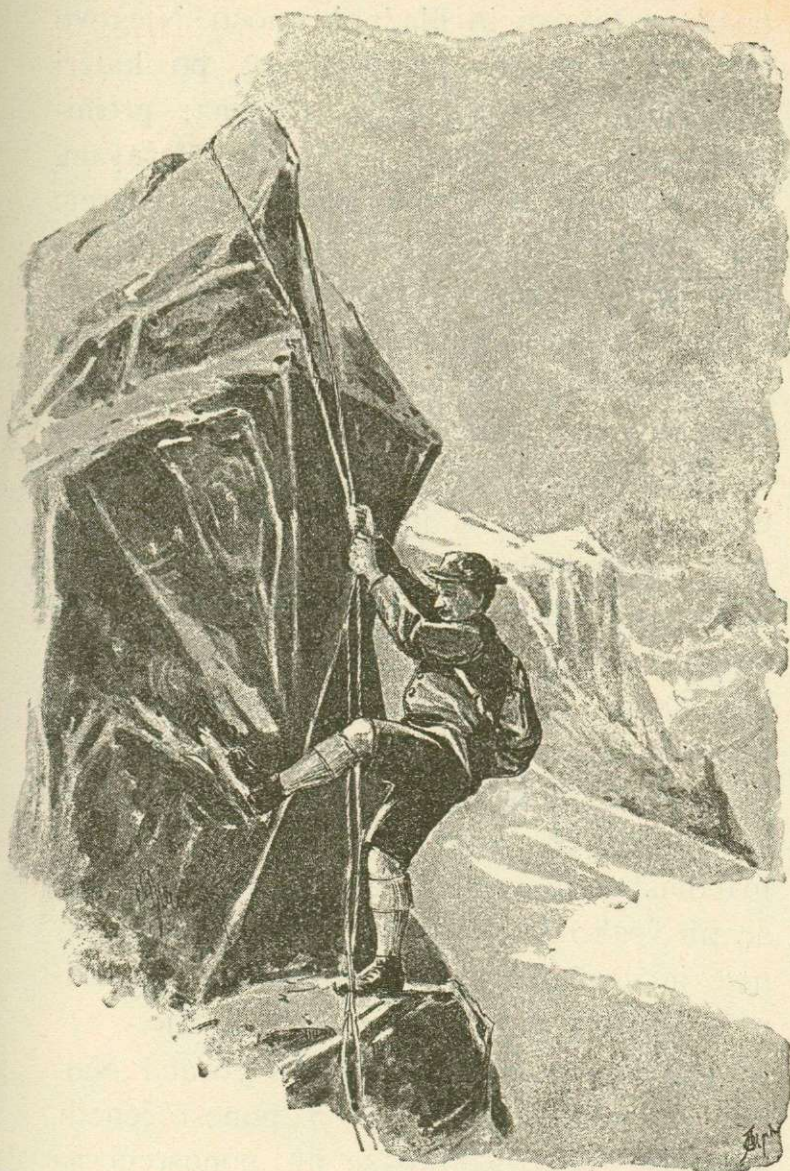
Malo število vnetih slovenskih hribolazcev je ustanovilo „Slovensko planinsko društvo“, da pribori Slovencu njegove gore in vzbudi ljubezen do njih lepote. V kratkem, šestletnem času svojega obstanka je doseglo, da se čutimo domače v rodni nam planinah, da nam kažejo slovenski napisi pot v gore, da nam ni treba nočevati na slovenskih gorah v nemških kočah. Postavilo je že lepo število planinskih koč; kakor trdnjave čuvajo tri slovenske kočice Triglav in kažejo tujcem, da hodijo po slovenskih tleh.

Toda še vedno je med nami premalo zanimanja za naše gore. Koliko je pač še omikancev, ki se norčujejo iz „norcev“, ki lažijo po gorah za prazen nič! Hribolastvo je še vedno v očeh mnogih nespameten, ob enem pa tudi nevaren „šport“. Kolikokrat sem že moral slišati besede: „Po kaj pa hodiš na goro, kaj imaš od tistega neumnega lazenja?“

Kaj imam od tega, po kaj hodim na planine? V duhu že vidim kakega sovražnika vsakega lazenja in potovanja, izvzemši onega po štirih lesenih ali železnih kolesih, kako nabira ustnice v prezirljiv smeh in na jeziku mu je gotovo odgovor: „Po lačen želodec, žejno grlo, opraskane roke, žulje na petah, polomljene ude in druge jednake prijetnosti.“

Po to ravno ne hodijo hribolazci na gore, saj se vse to dobi tudi v dolini. Na planine jih vleče nekaj drugega. Tu si utrjujejo zdravje, krepé telo, radujejo se nad krasoto narave, užiga se jim ljubezen do prekrasne domovine, da, marsikdo je našel v gorah vero, katero je v dolini izgubil.

Hribolazci so večinoma ljudje, ki se bolj ali manj pečajo z duševnim delom, ali vsaj taki, katerih stan zahteva, da prebijejo večji del svojega življenja v zaprtem prostoru. Pa saj ravno ti najbolj potrebujejo, da si okrepé telo in se naužijejo svežega zraka, za kar nimajo prilike v svojem stanu vsak dan. Marsikdo mora skoro celo leto dokazovati v zaduhli učilnici, da mu je še ostalo nekaj pljuč, ali pa požirati prah, ki se je nabral na aktih. Kadar pa zapusti „pisarno, kraj nesrečnega imena“, sprejmejo ga prašne ali blatne ulice v svoje naročje, „željno“ srka vase s cestnim prahom in sajami napolnjeni zrak, oko se mu „raduje“ nad črnimi oblaki gostega dima, ki se vijejo iz tvorniških dimnikov, in na uho mu doni „prijetna godba“: ropotanje strojev in vozov, kletvine in vpitje voznikov, težakov, prodajavcev in enakih

Hoja na lednik: Ob vrvi.

kričačev. Kako se torej razveseli, če mu njegov stan dovoli iti na daljši ali krajši dopust! Otrese si cestni prah in gre v gore; nahrbtnik mu hrani vse njegove potrebščine, palica mu je zvesta spremljevalka.

Prsi se mu širijo, ko diše zopet jedenkrat sveži gorski zrak. Kako se razveseli, ko ga sprejmejo temni gozdovi v svojo senco, in mu doni na uho šumljanje bistrih gorskih potokov in gromenje krasnih slapov! Oko se mu kar ne more nasiti pogleda na zelene planine, na strme bele melé, bliščeča se snežna polja in lesketajoče se lednike. Tu pozabi vse skrbi, ki so ga mučile doma. V prosti božji naravi čuti se prostega.

Oko se mu zaiskri poguma in odločnosti, ko zagleda strmi snežni vrh, na katerega se je namenil. Krepkih korakov hodi po temnih soteskah, lazi po strmih meléh, pleza po navpičnih pečinah in stenah; sneg se mu

udira pod nogami, na ledniku zevajo smrtno-nevarne razpoke; toda to ne omaja njegovega poguma. Srčno preskače razpoke, tu in tam je treba še z roko se poprijeti, s cepinom kako stopinjo vsekati, in na vrhu je. Kako obilno je poplačan njegov trud! Nad njim se razpenja nebo, tako temno modro, kakor ga v dolini nikdar ne vidiš. Vrh za vrhom, ta ostrejši kot oni, se vrsté pred njim; pred njegovimi nogami se širijo snežena polja, ledniki, zelene planine s prijaznimi kočami, v dolini pa se belé vasice in mesta, reke se vijejo nalik srebrnim pasovom, v daljavi se modrí širno morjé . . .; toda čemu bi tratil besede in popisaval, kar je bilo že sto in stokrat popisano! Pritrditi mi pa mora vsak, ki je bil na kaki višji gori, seveda v lepem vremenu, da se ne more dostojno popisati razgleda, ki ga je užival.

In kak mir vlada tu na strmem vrhu, v tej divji samoti! Le tuintam zaropota kamenje, katerega so sprožile lahkonože koze, zagromi plaz, ki se je utrgal in divjá po ledniku v temno globočino, ali zakriči orel, ki plava pod sinjim nebom. Res, tu se čutiš nekako vzvišenega nad ljudmi v dolini, ki se ne dadó iztrgati iz vsakdanjega vrvenja. Ko gledaš prelepo božje stvarstvo, čutiš se nekako bolj v bližini Boga; tu spoznaš bolje, da je sv. Pavel resnico govoril, ko je rekel, da se Bog spozna iz svojih del. Nikdar ne bom pozabil večera, katerega sem lani preživel na vrhu Triglava. Razgled sem imel prekrasen. Na zahodni strani so še poslednji žarki ravno tonečega solnca zlatili snežne vrhe, ko je že na nasprotni strani oblivala, polna luna s svojimi srebrnimi žarki sive strmine. Bil sem sam na vrhu in slonel ob stolpu. Mirno je bilo kakor v grobu. Tu zapoje zvon v kapelici na Kredarici; zvonilo je „Zdravo Marijo“. Milo, nekako skrivnostno se je razlegal njegov glas v tej samoti, in ne morem popisati vtiska, katerega je naredil ta prizor name. Neki ne posebno veren hribolazec mi je rekel, da bi še on nazadnje postal pobožen, če bi večkrat prišel v kapelico na Kredarici in poslušal večerno zvonjenje vrh Triglava. Ne čudim se mu.

Plačilo za trud, katerega ima hribolazec, je torej res veliko, in to ravno sladi tudi trud. Ako bi bila na kako ne posebno nevarno goro speljana železnica, bi marsikak hribolazec, če ne večina, polezel rajši peš nanjo in bi imel gotovo več užitka kakor oni, ki bi se po železnici pripeljali. Zakaj čim težje se plačilo prisluži, tem slajše je.

Pa tudi napor sam, brez ozira na to, kar hribolazec ž njim doseže, ni brez vsake koristi. Saj mu utrjuje zdravje in mu krepi telo. Nevajenemu se zdi veliko pet ali šest ur hoje po ravnem. Vajenemu ali, kakor pravijo, treniranemu hribolazcu je igrača, storiti tako pot v gorah. Tu je izpostavljen vsakemu vremenu. Ko je v dolini soparno, on morda v gorah zmrzuje. Sedaj mu je vroče, da mu pot kar lije od brade, sedaj se zopet trese od mraza, kakor pes; včasih željno lové suha usta deževne kaplje, včasih je pa do kože premočen, ali pa mu maši burja s snegom oči, ušesa, nos in tudi usta, če hoče govoriti. Ako se je previdno preskrbel z obleko za vsako vreme, mu to prav nič ne škodi, temveč ga utrdi, da ga tudi v dolini ne odpihne vsaka sapica. Marsikdo toži, da se hitro prehladi, da nima teka, da ne more spati: malo naj lazi po gorah, in dobode kmalu zdravo rjavo barvo, ne bo se izlepa prehladil, in po dolgem potu bo jedel kakor sestradan volk in spal kakor klôp. Kako diše hribolazcem naši domači žganci! Snežnica se jim zdi slajša od nektarja. Na senu spé bolje kakor doma na mehki pernici. Zdravniki jim ne pišejo receptov, in na duhu tudi niso bolni. Pogledjmo tudi, kakšni korenjaki so ljudje, ki prebivajo v gorah! Ali nam ne priča to, da je hoja po gorah zares zdravju koristna?

Hribolastvo pa je velikega pomena ne samo za razvoj telesnih močij, marveč tudi dušnih. Koliko odločnosti je pač treba pogosto hribolazcu, koliko poguma, da se ne vrne, ko mu zapró pot stene, katere se mu zdé na prvi pogled nepremagljive, ali ledniki, ki hočejo pogoltniti v svoje temno zevajoče razpoke vsakoga, ki se upa vanje! Pogosto mu je odvisno življenje od njegove previd-

nosti, pazljivosti in hladnokrvnosti. Njegovo oko mora natanko preiskati pot, po kateri namerja priti do svojega namena; premisliti mora, so li njegove moči kos težavam, ki ga čakajo; narediti mora načrt, po katerem misli prelesti kako steno ali preiti kak lednik. Brezdvomno bo vso to odločnost, previdnost, hladnokrvnost, katero si je okrepil v gorah, rabil tudi v vsakdanjem življenju, v izpolnjevanju stanovskih dolžnostij.

Da si hribolazec kolikor toliko teh lastnostij pridobi ali si jih vsaj utrdi, kaže nam tudi značaj hribovcev. Kako se pač razločujejo ti od dolincev! Med tem ko so le-ti bolj neodločni, prijazni, pa tudi hinavski, so prebivavci gorskih, planinskih krajev pogumni, odločni, ponosni, sicer robati, zato pa tudi odkritosrčni.

Vse je lepo, mislil si bo morda kdo, toda hribolastvo je vendar nevarna stvar. Koliko se jih vsako leto v gorah ponesreči! Pametneje je vendar gledati gore z njihovega podnožja, kakor pa z vrha njih podnožje.

Kaj je torej z nevarnostmi v gorah? Najprej se veliko več vpije o ponesrečencih, kakor je treba. Koliko se jih ponesreči na železnici, na vozech: vendar se voziš tudi brez posebnega opraviila ali važnega povoda. Saj se tudi kolesarji ponesrečijo, jezdec, plavači, delavci, pa zato nihče ne proklinja kolesanja, jezdarjenja, kopanja in drugega dela. Samo če se kak hribolazec ponesreči, graja vsakdo te „norce“, ki hodijo po smrt v gore.

Dalje je pa tudi resnica, da se večina hribolazcev ponesreči po lastni krivdi. Morda se ni primerno napravil in je omagal; ali je šel brez vodnika po nevarnih potih; morebiti se je ponesrečil, ko je iskal pečnic ali hotel biti le preveč pogumen. Silno malo je slučajev, v katerih se ponesrečenec ni nikakor mogel ogniti nevarnosti, ki ga je pogubila.

Naše slike iz „Hoja na snežnik“ nam kažejo res hribolazca v ne preveč prijetnih položajih. Če se mu spodrsne ali strga vrv, po njem je. Vendar ni noben položaj tak, da bi se moral ponesrečiti. Seveda dotičnik, ki gre na taka mesta, mora biti dobro izurjen

hribolazec. Brez vodnika je pa tudi za vaje-nega hribolazca tako plezanje včasih jako nevarno. Sploh je glavno pravilo: Če je pot nevarna in nisi izvežban, ali celo poti ne znaš, ne hodi nikdar na goro brez vodnika! Marsikdo je šel le zato brez vodnika, da bi se potem s tem ponašal, in je poplačal svojo nepremišljenost s smrtjo. Redki so slučaji, v katerih se ponesreči hribolazec, ki je imel vodnika. In če se to zgodi, je gotovo sam kriv. Morda ni hotel slušati vodnika in silil na kraje, kjer se je še vodnik komaj rešil, ali pa ponesrečil ž njim vred. Meni samemu bi se bilo nekaj takega kmalu pripetilo pred šestimi leti na Triglavu, le da je bil vzrok drugačen kakor gora sama. Pot je bila takrat dosti nevarnejša kakor sedaj. Železne vrvi je bilo jako malo razpete, in klini, za katere se lahko oprijemlje, so bili daleč narazen. Bilo nas je šest veselih dijakov, in s seboj smo imeli starega izkušnega vodnika. Vzeli smo ga, ker nismo znali poti na Bohinj, kamor smo bili namenjeni s Triglava. Na vrhu smo bili dobre volje, in čutara brinjevca je krožila iz roke v roko. Posebno smo silili ž njim vodnika. Nekoliko časa se je branil, potem je pa tudi on pil;

čim več je pil, tem rajši ga je srkal, in slednjič je postal jako zgovoren in živahen. Meni vse to ni bilo posebno všeč. Odrinemo navzdol. Vodnik je bil zadnji, in jaz sem šel pred njim. Ko pridemo na sedlo, ki loči Veliki Triglav od Malega, (na obeh straneh je globok prepad), zaslišim za seboj ropot; pogledam in vidim vodnika ležečega na stezi, viselo ga je že skoraj polovico nad prepadom. Hitro ga zgrabim za nahrbtnikova jermena in ga podržim, dokler mi niso prišli tovariši na pomoč. Z veliko težavo smo ga spravili v koč Marije Terezije pri Velem-polju. Siromak je bil po obrazu ves pobit. Bil je sicer, kakor so pozneje pravili, že takrat, ko nas je peljal na vrh, nekoliko slab in bolan, toda glavni vzrok njegove nesreče je bilo žganje. Sam nam je rekel: „Gospodje, saj smo vsi pijani!“ Kaka nesreča bi se bila zgodila, če bi bil vodnik padel par trenutkov poprej na grebenu Velikega Triglava! Šli smo drug za drugim. Vodnik bi bil s svojim padcem podrl mene, jaz tistega ki je lezel pred menoj, ta zopet tistega, ki je šel pred njim i. t. d.; vsi bi bili strmo-glavili v prepad. Seveda nesreče bi bili krivi mi, ker smo vodnika upijanili. (Konec.)

Ledena doba.

(Spisal prof. dr. Simon Šubic.)

(Dalje.)

Čujmo misli tega velikega učenjaka! „Žrela ognjenih gorá“, pravi A. Humboldt, „so v zvezi z raztopljenimi tvarinami spodnjih zemeljskih skladov. To izpričuje postanek Azorskega otoka ‚Sabrine‘ dné 30. prosinca l. 1811. Izprva so se pojavili strašanski potresi, ki so se raztezali do Amerike, pretresovali začetkom Antilske otoke, potem pa tudi ravnine ob rekah Ohio in Mississippiju in na zadnje tudi Venezuelo. In trideset dnij potem, ko je potres popolnoma razdejal stolno mesto, je pričel izmetati dolgo

počivajoči vulkan St. Vincent na Antilih. Tu se je opazovalo nekaj posebnega. V tistem trenutku namreč, ko se je odprlo žrelo tega vulkana — dné 30. mal. travna l. 1811. —, se je zaslišalo strašansko podzemeljsko gromenje v južni Ameriki. V kaki ognjeni zvezi pa morajo biti podzemeljski prostori, da se je to gromenje raztezalo pod zemljo nad 2200 štirijaških milj na široko? Po mestih, stoječih okoli 160 geografskih milj vsaksebi, se je slišalo to podzemeljsko bobnenje, kakor bi stala mesta drugo pri drugem okoli St. Vincenta.

Kaj takega ni mogoče brez globoke podzemeljske zveze, ki ne more biti tako plitva, da bi ne segala do raztopljenega jedra naše zemlje.“

„V tropični Mexiki, v domovini Aztekov“, tako nadaljuje A. Humboldt, „segajo ognjeniki čez meje večnega snega. In teh je cela vrsta. Ti ognjeniki so pač posajeni nad jedno podzemeljsko razpoko, in ta razpoka veže med seboj kakih 105 geografskih milj vsaksebi stoječa žrela gorečih mexikanskih gorá.

Sile podzemeljskega ognja pritiskajo ondi še dandanes s tako silo proti površju zemlje, da so meseca kimavca l. 1759. iz ravni vzdignile novi visoki ognjenik Xorullo. Zraven njega pa je izparivala zemlja po globokih razpokah soparje, bruhala prah in pepel, pred katerim so pobegnili vsi bližnji prebivavci.

Kdo bi vpričo takih dogodb smel tajiti, da v deželah, kjer še sedaj vulkanske moči tako silovito prodirajo zemeljska tla, ne bi bil v pračasih notranji podzemeljski ogenj še huje razganjal trdih tal? Če nastajajo ognjeniki s svojimi razpokami v novejši dobi, koliko bolj se je to godilo v pravekih, zlasti ker so bile tedaj vulkanske sile še manj ukročene!

Ne manjka nam velikanskega vzgleda te vrste na svetovih, zemlji sorodnih. Na planetu Jupitru so pred nekimi leti zvezdoslovci opazovali strašanski ogenj njegovega sveta. Vulkanske njegove sile so izmetale toliko ognja izpod njegovih tal, da se je razširil na širji površini, kakor jo ima naša zemlja.

V tistih starih vekih se je utegnilo zgoditi tako: Notranji podzemeljski ogenj je prodiral tla: tukaj je vzdignil iz globočine velikansko goro, tamkaj pa razkrojil na dolgem prostoru zemeljsko skorjo. Iz take razpoke je puhtela podzemeljska vročina proti vrhu zemlje ter je ogrevala tla in ozračje. Iz takih vulkanskih razpok so se vzdigovali ne le posamezni hribi, temveč tudi cele verige hribovja in gorá. — In da se je kaj takega tudi res godilo v pračasih, za to je nam porok nad štiri milje dolga razpoka,

ki se je naredila v naših dneh na Islandiji; preklale so se vsled hudega potresa ravnine, in preklale so se gore tako naravnost in gladko, kakor bi bil kdo z ostrim nožem in z jedno potezo prepiral skorjo in prerezal hleb kruha do sredice.

Recimo, da smo pred stotisoč leti stali na sosednjem svetu, na planetu Martu, in gledali doli na zemljo; mislimo si, da smo ugleдали prav tak ognjen požar na našem svetu, kakršnega smo v resnici videli na planetu Jupitru, recite: Kaj bi si mislili, kako bi sodili o takem ognju? Rekli bi: Zemeljska tla so se odprla, n. pr. poleg Andov v Ameriki, in se je razlila goreča raztoplina daleč tje po vrhu zemlje. Iz tal je prikipela gora ali je pa ostala odprta velikanska razpoka, in iz razpoke se vzdiguje vročina, ogenj pa sveti daleč na okrog.

Pri takih in enakih prekucijah bi prihajala velika množina gorkote iz osrčja zemlje na nje površje. Vzglede, ki ga nam daje nova gora Xorullo, nam kaže, da so se nad tako razpoko vzdigovalle nove verige gorá, če ni ostala odprta, dokler se ni zaslula bodisi z lastnimi izmečki, bodisi od takega potresa ali pa od samega tlaka posrskih bregov, ki se udirajo v votlino.

V tistih pravekih, ko je dalje časa prihajalo veliko gorkote iz vročega zemeljskega osrčja na površje, tedaj je dajala zemlja sama svojim tlem in svojemu ozračju dosti več toplote, kakor je prihaja dandanes od solnca. Toda med ogrevanjem z lastno in med ogrevanjem s solnčno gorkoto je kaj velik razloček. Solnčna gorkota dela za solncem hodé znane toplotne oddelke ali pasove na zemlji. Lastne zemske gorkote, izpuhtevajoče iz odprte zemlje, ni razdeljevala nobena sila po kakih pasovih, temveč razširjala se je krog silovite razpoke od kraja do kraja in krog sveta. Seveda, čim bliže je kdo požaru, tem večjo vročino čuti: vendar je izdatna, iz notranje zemlje puhteča gorkota zadostovala za tropično razgrevanje tudi oddaljenih dežel.

Če bi se bilo v resnici godilo kaj takega, ugovarjajo dvomljivci, bi se po zemeljskem površju ne bili poznali tisti toplotni pasovi,

ki prihajajo iz sedanjega solnčnega ogrevanja. — V tistih vekih se niso razodevale take toplotne meje, kakršne so sedanji pasovi ali gorkotne 'zone', zakaj zemlja sama nam podaje v podobi okamenelih organizmov tiste dobe priče, da je tedaj celó v sedanjih arktičnih ledenih krajih imela tropično podnebje s tropičnim rastlinstvom in živalstvom. In prav ta pojav podaje geologom in sploh zemljeslovcem težko uganjko: od kod je prišla v severne pokrajine taka gorkota? V Grenlandiji tako kakor v severni Sibiriji izkopavajo geologi iz zamrlih tal okamenele ostanke ondašnjih pračasnih rastlin in živalij, ki nas spominjajo nekdanjega tropičnega podnebja. Palme in praproti, drevju podobne, se izkopavajo tamkaj iz ledenih tal, kjer ležé zakopane zraven slonom podobnih 'mastodontov' in drugih debelokožcev!"

Koliko so se prizadevali pred Humboldtom, zagovornikom teh mislij, in izkušali zvezdoslovci, da bi odkrili pravi vzrok take nerazumljive razdelitve živalstva in rastlinstva čez in čez po sedanjih tako različnih toplotnih pasovih: vse zastonj, vse jim je izpodletelo. Iskali so vzroka na solnčni obli in v solnčnih pegah, klicali na pomoč južne vetrove in toplo vlažnost, in celó takih ni manjkalo, ki so — kakor nedavno Schiaparelli — v domišljavem svojem duhu predrznili se iskati razlaganja v titanskem premikanju osi sveta!

Razlagaj, kakor hočeš, pradavno tropično podnebje, razprostrto celó po sedanjih ledenih deželah: s solnčno gorkoto in z njeno razdelitvijo po zemlji ne opraviš nič, če ti ne pomagajo vnanji svetovi potegniti zemlje za več tisoč let bliže k solncu, in zopet za toliko tisoč let dalje od solnca. Do tega razlaganja pridemo tudi mi proti koncu tega premišljevanja. Kdo pa tega ne mara, ta mora reči: Od solnca prihajajoča toplota to ni bila. Moral je biti tak gorkotni izvir, ki je napolnil ves svet čez in čez s tropičnim življenjem. Kaj je lože verjeti, da je kak komet ali drug vnanji svet kaj pripomogel, ali pa da si je zemlja sama pripomogla k takemu stanju in sicer s tem, da je iz svo-

jega vročega drobú izparivala vročino po tistih globokih razpokah, iz katerih je vzdigovala tudi svoje visoke goré?

Primerjanje organizmov starega in novega sveta nas sili trditi, da se je res kaj takega godilo po Ameriki v temnih pravekih, tedaj, ko je že Azija redila nekaj prvotnih organizmov. V Ameriki pomnožena gorkota je brez dvombe močno vplivala tudi na azijsko, čeprav Ameriki toliko nasprotno stran sveta. Kar je do razbeljenega drobú globoko razpočena Amerika trpela preveč vročine, to se je skadilo na dolgi poti krog sveta tje do Azije. Ameriška prehuda vročina je ogrevala Azijo. Tista divja sila podzemeljskega ognja, od katere je v Ameriki jemalo konec rastlinstvo in živalstvo, prav tista nekaj ukročena sila je podpirala razvoj organskega življenja v Aziji. Nasledek tega je bil ta, da so v Ameriki poginili organizmi prvotnega stvarjenja, temu nasproti pa so se v oddaljeni Aziji rešili pred poginom in se okrepečevali pod toplim podnebjem. Torej se je v Ameriki v primeroma poznih dneh razširjalo življenje, dočim je po Aziji že dozo-revalo v svojem večjem in starejšem razvoju. Zategadelj je tolikanj razločka med ameriškim in azijskim živalstvom in rastlinstvom. Razloček je tako silen, da ne manjka geologov in sploh naravoslovcev, ki trdé, da je Amerika mlajši svet nego Azija, ali da se je Amerika, jednako kakor še dandanes posamezni otoki, vzdignila šele v tistih poznejših vekih iz morja, ko je bilo vsakovrstno življenje že precej razvito in utrjeno v starejši Aziji.

Bodisi tako ali drugače, težko je vendar-le razumeti, zakaj niso pradavni prebivavci ob svoji naselitvi po Ameriki vzeli s seboj v novi svet niti žita, niti sadja, niti ukročene domače živine. A morda je v tisti starodavnosti, ko se je ameriška zemlja še vezala po suhem z Azijo, celó azijskim zemljam pomankovalo govede in žita? Morda se je pretrgala suha vez med starim in novim svetom, predno so Azijci sami dobili te do-brote? A Humboldt je te misli, da se je se-litev nekaterih azijskih rodov v Ameriko

godila z ladijami po morju. Azijci, od viharjev na morju zasačeni, niso bili pripravljeni za selitev v Ameriko, zakaj prostovoljno se gotovo niso iznebili takih najimenitnejših darov stare svoje domovine.

Marsikatero vprašanje o stvarjenju na starem in novem svetu se nam ponuja vpričo tako imenitnih razmer: a tukaj ni prostora in časa za to, torej prepuščamo take stvari lastnemu premišljevanju čitateljev.

Komur ugaja A. Humboldtovo razlaganje tropične dobe celega sveta, temu ne bo treba klicati na pomoč vnanjega sveta, da razjasni temo ledene dobe.

A. Humboldt pripisuje tropično dobo velikanski razpoki zemlje. Ta razpoka je šla v globokost do raztopljenega drobú naše zemlje in odprta je ostala ves tisti vek, v katerem je zemlja od konca do kraja imela tropično podnebje. Do raztopljenega osrčja se je odprla zemlja. Mogočna zevajoča razpoka je segala nad sto milj daleč od juga proti severu poleg verige Andov, ki so še dandanes polni gorečih gorá. Iz take orjaške razpoke se je strašanska vročina — bi dejal — razsipala čez in čez po zemlji in po ozračju.

Ko je čez dolgo časa nova sila ali tista, ki je odprla to razpoko, zopet jo zaprla in pokrila to brezdno in njegovo strašansko ognjišče z novo skorjo, tedaj je bilo od ogretim vodá ozračje sila napolnjeno z vodenimi soparji; megle in oblaki so popolnoma zakrivali zemljo pred solncem.

Kakor hitro se je zaprla ognjena razpoka, takoj je prenehal pritok podzemeljske vročine. Kaj pa potem? Temni debeli oblaki so se valili po ozračju nad zemljo, solnce ni sijalo, moč njegovih žarkov ni mogla prodreti debelih oblakov. Zemlja brez solnčne gorkote in pritoka lastne vročine se je ohlajala, ker je višje, nad oblaki plavajoče ozračje izžarjalo toploto. Soparji v zgornjih višavah so se ohlajali z izžarjanjem vedno hitreje in močneje; čim manj je bilo vročine, tem hitreje so se potem zgoščevali soparji. Z megami in oblaki že poprej nasičeno ozračje ni moglo obdržati v sebi toliko zgoščenih soparjev ali take sile vodenih kapljic: dež

se je ulival na zemljo, kakor bi se bili pretrgali oblaki. Neprenehoma so lile plohe, neprenehoma se je ohlajalo zunanje soparno ozračje. Na ohlajenih mejah oblakov so se delale mrzle padavine. Med svojim padanjem po spodnjem gorskem ozračju so se zopet ogrevale in jemale nižjim skladom ozračja nekaj preobilne gorkote. Dež je lil še vedno brez prenehanja. In brez prenehanja, kakor je lil dež, prihajale so mrzlejše in mrzlejše padavine od zgornjih mej ozračja in požirale med padanjem več in več gorkote spodnjih skladov zračne odeje. S tem pa se ni hladilo le spodnje ozračje, ampak hladila so se tudi zemeljska tla.

Na ta način se je ohladilo ozračje s soparji vred. Padavine v višavah so zmrzoval; sneg se je delal v višavah. Sneg se je med padanjem začetkoma raztajal v obližju gorkejših tal, dež je lil in lil. S časom se je pogubila spodnja gorkota, sneg se ni več raztajal, nekaj ga je padalo v debelih kepah na zemljo. Krog mrzlih kep so se zgoščevali soparji in preoblekli kepe z vodo, voda pa je že med padom zmrzovala na sneženih kepah ter jih preoblekla s prozorno ledeno skorjo, kakršno dostikrat ogledujemo na debeli toči z belim snežnim jedrom. — Tedaj je padala toča. S tem se je pospešilo ohlajanje po ozračju in po tleh. Kakor hitro pa je minila tista preobilna gorkota, ki je prej kepe oblikovala z vodo, padale so kepe brez ledene skorje, toča je pojenjala, snežilo je na debelo, da je beli dan otemnel in bil kakor črna noč.

Snežilo je nepretrgoma dolgo in dolgo, dokler ni sneg pobral preobilnih soparjev in vlage iz ozračja. Na debelo je zapadel sneg ravnine, doline, hribe in pogorje visokih gorá. Iz gorá se je udiral sneg po plazéh v doline. Po kotlih in po prepadih in po dolinah se je gostil sneg pod lastno svojo težo. Zgoščeni sneg je zmrzoval, izpreminjal se v led. Z ledom so se napolnili kotli in prepadi, in doline in ledniki so nastajali; sneg in led je odel deželo.

Na ta način sta se po A. Humboldtovem uku vrstili tropična in ledena doba.

(Konec.)

Irenej Friderik Baraga,

oče indijanske književnosti.

(Priobčil *I. L. Burgar.*)

(Dalje.)

Pontiac ni imel naslednika. Civilizaciji od strani belokožcev ni kazalo drugega, kakor da se njegovo pleme preseli iz svojih domov v Michiganu na zapadno stran Missisippija. To pa je bil le nekak *coup de grace* za otavsko avtonomijo; na ta način bi se vlada izlepa iznebila junaškega naroda, čigar bivanje bi izginilo z zemeljskega površja.

Dasi je bil svet, odločen za *pregnance*, primeren za vse, česar more poželeti nomadsko ljudstvo, milega in prijetnega podnebja, z lepimi livadami za lov, vendar preselitev ni šla gladko od rok. Zemlja le ni bila zemlja, kjer so počivale kosti krvnih sorodincev. Ameriški Indijanec ima morda izmed vseh človeških plemen največ ljubezni do zemlje, kjer so zakopani zemeljski ostanki njegovega deda. Velika večina *pregnancev* je pripotovala nazaj v Michigan, na ljubljeni dom svojih očetov.

Vsaj jeden rod, dasi razkropljen, je došel v domovino in živel ondi precej ugodno; ostali nezadovoljneži pa so jo mahnili proti Kanadi, kjer so se pomešali z Indijanci drugih narodnostij. Drugi rod pa, skoro povsem raznarodjen, in sedaj živeč v Michiganu, je navadno obubožal in začel izmirati, ko je bil postal žrtva sosednje nenravnosti belokožcev.¹⁾

In kaj menite, koliko je število sedaj živečih pristnih sinov tega nekdanjega tako močnega naroda? V Montani in Indijanskem teritoriju biva le še 160 Otavcev, in to v jako ugodnih razmerah; toliko je uradno znano: drugodi pa so bržčas že povsod izmrli ali pa se pomešali s sosedi. Ondašnja rezervacija poslednjih Otavcev obsega 14.860

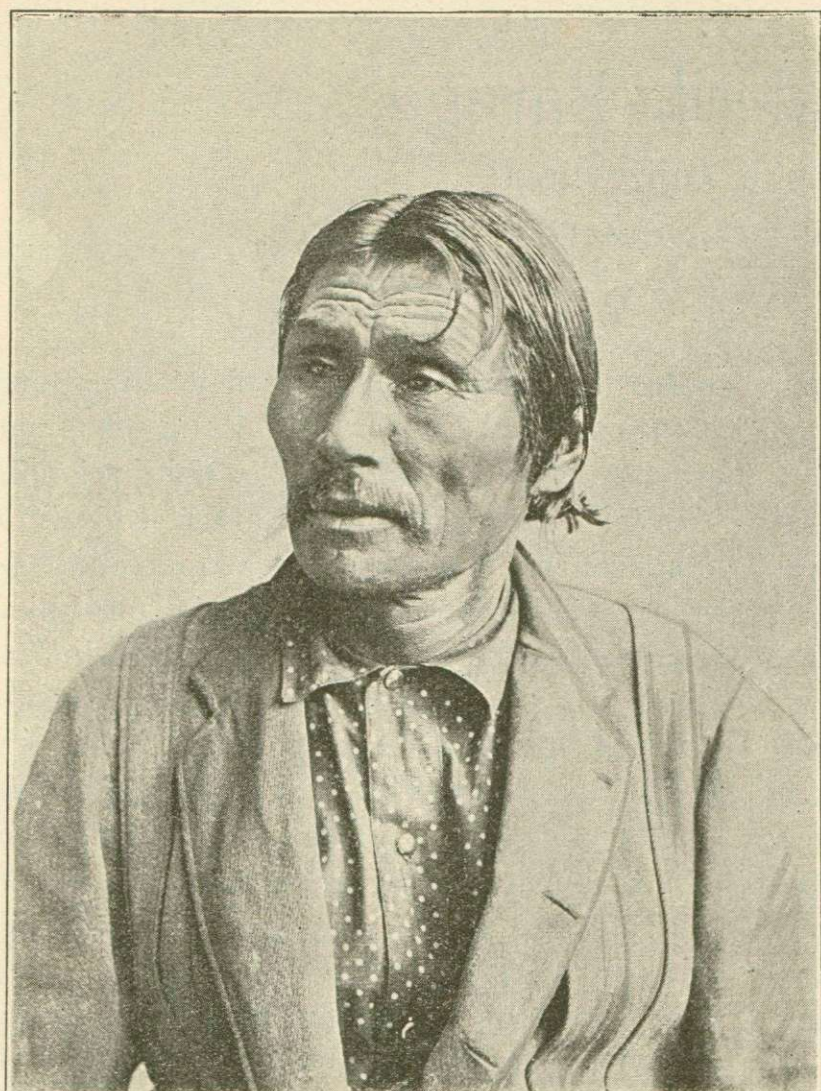
oralov, katerih samo 8000 je obdelanih. Bore 27 družin biva na svojih lotih in obdeluje pripadajoči svet. Kaj malo je najti pri njih sledú po rdečkožnih pradedih. Vsi se oblačijo kakor bližnji državljani. Nekdaj svetlo-bakrena boja tega plemena se je umaknila rmenkasti beloti, dočim je le še kak sključen dedek ali vpognjena ženica prave otavske krvi. Ti Otavci se več ne preživljajo z lovom in ribarstvom, ampak si s koristnejšim delom služijo vsakdanjega kruha. Otavski jezik se rabi izključno v družabnem življenju, in večina njih zna čitati in govoriti angleški. V verskem oziru so skoro vsi katoličani. Potrebno je torej, da se nastani na onem kraju v novi cerkveni občini stalen duhovnik, ki bo oskrboval tudi sosednje Indijance, namreč Quapaw- in Osage-Indijance. Tako bodo preskrbljeni vsi katoličanje tamošnje agencije. Tudi se je nedavno zgradilo poslopje za šolo in stanovanje šolskih sester. Saj pa je že tudi čas, da se je storil ta korak v pomoč zapuščenim ljudem. Zakaj Kuékarji (Quakers — posebna verska sekta) so bili kaj delavni in imajo 16 svetišč v tej agenciji; metodisti imajo dve in baptisti dve. Mr. Doana pa omenja v svojem spisu temu primerno: „Katoličani z velikimi koraki napredujejo v izpreobračanju Indijanov.“¹⁾ Toliko, kar se tiče Otavcev, živečih še v mejah Zjedinjenih držav.

Največje število Otavcev v Kanadi pa je najti na velikih otokih Manitoulin in Cockburn na Huronskem jezeru blizu zaliva Georgia.²⁾

¹⁾ „Report of U. S. Indian Agent, Quapaw, etc. for. 1834“, p. 136 in Com. Rsp.

²⁾ „Dominion of Canada“, Rep. Dep. of Indian Affairs, 1832, pp. XIV. ex 308 (of. Am. Cath. Qu. R., 1897, p. 33).

¹⁾ Trdé, da živi še 3000 Otavcev mešane krvi v napol omikanem stanju na Spodnjem polotoku Michigana.

Čipevec iz sedanje dobe.

Na teh otokih biva blizu 1300 Indijanov čipavskega in otavskega plemena. Oba naroda se večkrat ženita medsebojno, pa tudi s Kanadci; črta potomcev pa se sledi od matrine strani, in narodnost se loči razločno. Dočim ima otrok lahko Čipevca za očeta, če mu je mati Otavka, je dete vedno matrine narodnosti in obratno. Pri Sucker Creeku živi 110 teh Indijanov, med katerimi je 94 protestantov; v Sheguindah jih je 153, samih protestantov, ostalih 1653 je zgolj katoličanov. Vrh teh živi v vasici Obidgewong 22 Čipevcev, ki so vsi še pogani.

Ti Indijani živé ob poljedelstvu in ribarstvu. Na južnem delu otoka Manitoulina pa se svet še ni odstopil državi, in kupčija z lesom je jedino sredstvo, ki služi domačinu v vsakdanji kruh.

Mnogo teh rdečkožcev, kakor izpričuje prvi državni tajnik, se preživlja s tem, da poleti služijo kot čolnarji in vodniki za iz-

letnike; nekaj jih dela tudi pri pilah in na parobrodih. Njih razmere so dokaj ugodne; državna vlada jih preskrbuje z misijonarji in učitelji in jako strogo pazi na postavo, ki ovira prodajanje opojnih pijač. Prebivalstvo na teh otokih raste uspešno.

Male srenje Otavcev nahajamo dalje proti severu v okolici Sault Ste. Marie; katoliški misijonarji z velikim uspehom delujejo med njimi.

Naj se slednjič karkoli zgodi z otavskim plemenom, čigar ljudstvo najbrž kmalu izgubi svojo identičnost, ime vendar nikdar ne izgine iz kanadske države, katere poglavitno mesto se zove Ottawa, ki je prejelo svoje ime po krasni reki, tekoči mimo tega mesta proti St. Lawrence. Nam Slovencem je to mesto že več ali manj znano, zlasti onim, ki se vozijo od New-Jorka proti zapadu, vzemši vozni listek za Soo-Line železnico, vozečo preko južne Kanade, Wisconsin in Minnesote. Nehoté mi je predlanjskim, vozečemu se preko Ottawe iz New-Jorka, kamor sem bil vabljen na počitnice, hodilo na misel

vse trpljenje, ves napor, vsa požrtvovalnost in železna vstrajnost nepozabnega Baraga, ko je s toliko gorečnostjo deloval v dušno in telesno blaginjo divjih nevernikov tudi po krajih, koder danes sopiha urni hlapon. Na svoje oči sem sodil, koliko je imel prestati blagi apostol rdečkožcev, ko je iskal po neprodirnih gozdih in močvirnih nižinah v divji temi tavajoče pogane; saj tamošnji svet še danes ni veliko boljši, naseljenega je prav malo. A prevelika gorečnost za pridobivanje duš mu je dajala pogum, da se ni strašil nobene telesne zapreke; nase ni gledal, le da bi bili rešeni njegovi ljubljenci pogubljenja.

Dasi so otavske rodove, katere je izpreobračal oče Baraga v prvih letih misijonskega delovanja ob bregovih Michiganskega jezera in po Grand River-dolini, bili odpravili z michiganskega sveta, glas o tem vrlem plemenu indijanskih bojnikov bo ostal v

zgodovini ameriških Indijancev, ki so se proslavili v veliki algonkuinski zavezi na zahodu, vzhodu in severozapadu.

Ime Friderik Baraga pa je postalo neočljivo v zvezi s povestnico in usodo michiganskih Otavcev in njih jezikom, v katerem je dal tiskati knjige; ž njimi je ta veliki mož pomnožil biblijografične zbirke narečij ameriških Indijanov po knjižnicah v Ameriki in v Evropi.

Še kot razmeroma mlad mož se je oče Baraga jel zanimati za filološke študije. Znano nam je, da je ob času svoje nove maše, še ne prav šestindvajset let star, znal gladko govoriti slovenski, francoski, nemški, italijanski, latinski in grški jezik; reči smem torej, da je bil, ko so ga posvetili v mašnika, že kos jezikoslovca. Tekom sedmih let svojega duhovskega poslovanja, ko je pastiral v Šmartnem, se je bavil v pičlih prostih urah, ki so mu bile na razpolago, jako rad s slovstvenimi deli, kar je imel za nekako tolažbo in razvedrilo.

Bilo je v tem času, ko se je lotil težavne naloge, preosnovati mili materini jezik svojih bratov Slovencev, ki je bil zašel s pravega tira v žalostno zanemarjenost in katerega je rešil hybridnega položaja, v katerem je bil zamotan.

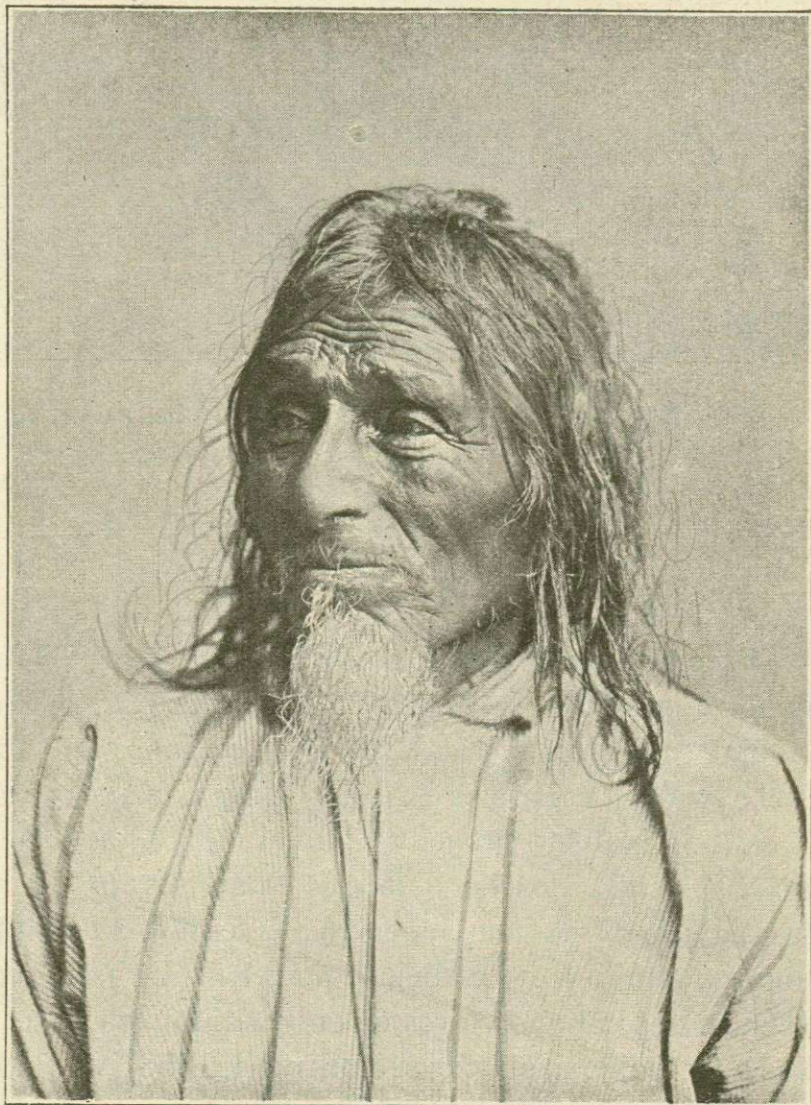
Veliko napora mu je brezdvomno povzročil ta rodoljubni posel, a on ga gotovo ni toliko občutil, ker je vedel, da vsako dejanje v dokaz ljubezni do domovine osladi še tolik trud in napor. Dal pa je s tem vzgledom svoje neumorne marljivosti povod, da so se vzbudili in z resnim pogumom spravili na delo njegovi sobratje. Jeli so z združenimi močmi zopet dvignjeni voz utrjevati, krpiti in mazati, da je kmalu gladko tekkel po očiščenem potu slovstvenega polja slovenskega.

Zlasti veliko je spisal Baraga kot kapelan v Metliki kratko pred svojim odhodom v Ameriko. Vidi se, kako modro vodi kristijana po svojih spisih kakor po redoma postavljenih stopnicah više in

više, da se v dobrih delih, poln zlatih jabolk, in v sv. čednostih, ves v nebeških rožah, združi naposled z Bogom. Človek brez hinavščine in po volji božji, kar misli in čuti, to govori in piše ter v dejanju tudi sam izpolnjuje. Tako je ravnal Baraga in ravna vsak, kdor mu stanovitno nasleduje.

Njegove bukve vodijo v pobožnem življenju k vedno višji svetosti in popolnosti. To je želel buditi in poživljati pri svojih rojakih, to je želel vcepiti v srca tudi svojim Indijanom v daljnji Ameriki, katerim je posvetil vse svoje poznejše življenje in jim v sveti gorečnosti vnemal in povzdigal vero.

Slovenski spisi Friderika Barage, kateri so, kakor smo omenili, nabožnega značaja, so še sedaj v rabi pri ljudstvu, za katero so bili namenjeni. Zato jih namerjamo tudi tukaj po vrsti navesti med njegovimi indijanskimi spisi, da bomo tem bolj cenili njegovo vzorno delavnost in neumorno vztraj-

Indijanski glavar na Towerski rezervaciji.

Katoliška Indijanka z Bele zemlje.

nost in gorečnost za čast božjo in izveličanje duš.¹⁾

* * *

Predno je oče Baraga ostavil svojo ljubljeno domovino, je prišla na dan njegova: 1. „Dušna paša za kristjane, kateri žele v duhu in v resnici Boga moliti.“ — Natisnil jo je v Ljubljani (l. 1830.) Jožef Blaznik. Posebno starejši ljudje segajo še sedaj radi po tem lepem molitveniku, ki jim zadostuje v vseh dušnih potrebah. Da je „Dušna paša“ ljudstvu res močno priljubljena, kaže to, da je izšla že sedmikrat l. 1858., v

¹⁾ Glej opazko na str. 411.

večji in manjši obliki, a v sedanjem pravopisu. Slovencem je prava duhovna hrana, s katero si krepčajo svoje duhovno življenje. Isto leto je izdal Baraga knjigo: 2. „Od počevanja in posnemanja Matere Božje.“ — Natisnil jo je v Ljubljani l. 1830 J. Sassenberg. Priredil jo je B. iz latinščine za slovensko ljudstvo, da bi v raznih okoliščinah lože spoznalo, kako je Marija ravnala v enakih slučajih. Marija je posebna zaščitnica vsega slovenskega naroda. Zato so se, kakor je Baraga sam želel, zelo hitro razširjale in množile nabozne knjige za Marijine častivce, tako da ima malokateri narodič toliko in tako mičnih pesmic, molitev in knjižic v obče na čast Mariji, kolikor jih ima slovenski.

Da se ni ugnezdila nekaka suhota v srcih slovenskih, je Baraga z besedo in dejanjem budil ter vnemal rojake k pobožnemu obiskovanju in pogostnemu prejemanju svetega Rešnjega Telesa, in še kot metliški kapelan je spisal po svetem Alfonzu Liguorjanu prelepo

knjigo: 3. „Obiskovanje Jezusa Kristusa v presvetem Rešnjem Telesu, in pozdravljenje Marije, prečiste Device“, katero pa je natisnil Jožef Blaznik šele leta 1832., ko je Baraga že oznanjal božjo besedo ameriškim divjakom. V kako kratkem času je ob tolikem delovanju zlasti med Belokranjci spisal toliko lepega in koristnega svojim rojakom v tako ljubeznivi obliki! Njegovemu blagemu vplivu se je zahvaliti, da se je odtlej marsikaj izpremenilo in mnogotero zboljšalo v Slovencih, posebno kar se je ustanovila prelepa bratovščina svetega Rešnjega Telesa za opleševanje ubožnih cerkvá na Kranjskem.

Tako blagovito je delal Baraga na duhovnem polju, oral s peresom tudi na književnem, prekopal in preravnal marsikatero ledino, posadil mnogo dišečih cvetlic, ki so lepšale slovensko domovino ter navdajale Slovence z boljšo nado za prihodnost, kar ga Bog pokliče drugam. L. 1830. je šel iz Kranjske preko morja — v Ameriko. Tam med Indijani je Bog svojemu preblagemu delavcu odločil novo široko polje delavnosti, katero je Baraga obdeloval z jednako umno in sveto neutrudljivo gorečnostjo. Med tolikimi deli in opravili pa vendar ni pozabil svojih rojakov, kakor bomo videli.¹⁾

Znano pač je, da je misijonarja Baraga o njegovem prihodu v Cincinnati (prosina meseca 1831.) radostno sprejel priljubljeni in pobožni dominikanec dr. Edward Fenwick, prvi škof v onem mestu, čigar škofija se je raztezala čez ves Michigan in obali Severozapadnih jezer.

V jezikih sloví Slovan. To nam spričujejo tudi slovenski misijonarji. Kadar pridejo k tujemu ljudstvu, je njih prva skrb, da se priučijo ljudskemu jeziku. Cincinnati je mesto, kjer se je Baraga naučil angleški, ko je ondi bival tiste zimske mesece. Zgodilo se je, da je ravno takrat živel na škofijskem dvoru mlad Otavec, pripravljajoč se na mašniški stan; vladika Fenwick ga je namerjal potem poslati v zavod Propagande v Rim.

Le-ta mladenič je poučeval č. g. Baraga v otavskem jeziku. Priučivši se temeljnih stvari tega narečja, je potem sam proučaval korenike in drugo slovniško snov tako temeljito, da je kmalu znal dejanski porabiti svoje znanje otavskega jezika.

Ko je naposled moral odpotovati v Detroit, odkoder je imel iti preko Mackinaca proti Krivemu drevesu (Arbre Croche), je škof Fenwick, da olajša delo mladega misijonarja, odredil z očetom Richardom, da se najame

¹⁾ Da spoznamo pravo ceno Baragove delavnosti in njegovo veliko ljubezen do rojakov in do Indijanov, se mi zdi umestno, da navedem tudi njegova slovenska dela, kar pravzaprav ni bil moj namen. Ker nisem imel drugih pripomočkov pri roki, sem v to svrho rabil pokojnega J. Marna podatke o Baragovih knjigah. Op. poroč.

tolmač, ki bi ponavljal besede Baragove in jih sproti prestavljal iz francoščine na otavski jezik. Oče Richard je v to svrho določil neko žensko v Detroitu, katero je bil on vzgojil in potem z dvema drugima mladenkama l. 1804. postavil na čelo svojemu semenišču za višje vzgajanje mladih ženskih v njenem rodnem mestu. Tej ženski je bilo ime Angela Campan. Znala je otavščino in druga indijanska narečja prav gladko govoriti. Tačas je bila menda v petdesetem letu svoje starosti, a njena gorečnost in velika pobožnost je bila značilna za ono dobo.

V malo tednih pa je oče Baraga, ki se je z vso vnetostjo baval z učenjem otavskega jezika, spoznal, da že lahko pridiguje in poučuje v krajevnem narečju zadosti umevno.

Gdčna. Campan ni torej več bila za tolmačico pri njegovih govorih, a misijonar jo je porabil za neko drugo delo, namreč da je poučevala otroke njegovih izpreobrnjencev.

Kako je ona živela za časa svojega bivanja v Krivem drevesu, nam ni znano; verjetno pa je, da je stanovala pri kaki otavski vdovi. Njen oče Barnaba Campan je bil imovit trgovec v Detroitu, in ona je sama imela dovolj premoženja, da je mogla iz svojega ugodno živeti. Prostovoljno bi bila še ostala pri Indijanih, a ker je videla, da je oče Baraga že dovolj izvežban v jeziku rdečkožcev, se je vrnila poleti v Mackinac in od ondod domov v Detroit.

Vsakdo se spominja, kdor je čital Baragovo življenje in delovanje med indijanskimi rodovi po Michiganu, kako nadarjen je moral biti pobožni misijonar za indijansko filologijo. Trinajst mesecev po svojem prihodu v Krivo drevo je spisal in priredil za tisk svoje prvo delo v otavskem jeziku, in prva njegovih indijanskih knjig je imela proslaviti njegovo ime kot največjega jezikoslovca algonkuinskih narečij. On je bil svetla zvezda Indijanom na nebu njih pismenstva. Saj jim je on osnoval pismena in ustanovil pisavo posebno po slovnicu in slovarju, katero oboje je prvi spisal v narečju michiganskih divjakov. Kakor se Slovani spominjajo svetega Cirila, Slovenec posebej

svojega A. Bohorića, ki nam je sestavil prvo novoslovensko slovnico (1584), tako se bodeta Chippeva- in Ottawa-Indijanca hvaležno spominjala Barage, po rodu Slovenca, začetnika njunega slovstva.

Prišel je v Detroit vel. srpana 1832. ob času, ko so bili Otavci iz njegovega misijonskega okrožja šli na Drummondov otok, da prejmejo od britskega indijanskega agenta svojo letnino. Tedaj je vročil svoj rokopis Juriju L. Whitneyu, ki je tačas izdajal časopis „Detroit Daily Advertiser.“¹⁾ To ni bil prvi katoliški molitvenik, ki ga je ta gospod tiskal. Dve leti prej je bil namreč izdal otavski molitvenik in katekizem skupaj 108 str. 18 mo.²⁾ za Avgušтина Dejeana (Dežana), francoskega misijonarja pod očetom Gabrijelom Richardom.

Ob času, ko je Baraga obiskal Detroit, da bi nadziral tiskanje svojega otavskega molitvenika, je v mestu divjala azijska koler. Mr. Whitneyevih delavcev je kuga nekoliko pobrala, a mož je bil vztrajen in pogumen. Urad in tiskarna imenovanega časopisa sta bila v črtrem nadstropju po-

¹⁾ Ta list je bil politično glasilo angleške stranke, katere člani se zovejo „whigs.“

²⁾ Naslov tej knjižici je: Anichanibek amisinaniwa kichean ameatchik, Catolic, Ottawak wakanakessi, Dejean Macate okonoye. Wyastenonge George L. Whitney, manda, etc. 1830.

slopja na oglu Jeffersonove in Woodwardove ceste, kake tri štirjake (squares) od duhovskega stanovanja očeta Richarda, kjer je bival tudi misijonar Baraga, kadar je prišel v Detroit. Par stavcev je stavilo otavski spis. Mr. Whitneyevi ljudje so se jako mučili z neznanimi indijanskimi besedami, da se ne bi vrinila kaka pomota, da bi bil tisk razločen za branje, in papir primeren in trden.

Kadarkoli se je misijonar hotel po opravi sniti s svojim tiskarjem, in to je bilo treba večkrat vsak teden vsled nadziranja korektur, je moral tipati po treh strmih stopnicah in temnih mostovžih, kar mu je povzročalo večje težave nego še taka pot po zarastli hosti ali po ledu; ni čuda, ko je živel več ko leto dni vedno v koči na planem. Pa knjižico so pravočasno dotiskali in vezali, in sicer v taki obliki, ki je delala vso čast vestnemu tiskarju. Otavščina je tiskana z nekam drobnimi črkami, nalašč za ta namen novo kupljenimi, na dobrem, čistem, belem papirju in z dobrim črnilom. V primeri z molitveniki v angleškem, francoskem in nemškem jeziku v rabi tekom tretjega in četrtega desetletja, očeta Barage otavska knjižica daleč presega najboljša tedanja tiskarska dela v tej stroki, dočim se dobri vkus vidi v načinu, kako so prirejeni naslovi, katerih mnogi obsegajo čudno dolge indijanske izraze.

(Dalje.)

Dekadentizem.

(Slovstvena črtica. — Spisal E. L.)

(Konec.)

V takih divjih skokih brez pesniške oblike se razvijajo tvorci dekadenske nebrzdane, bolešno razdražene domišljije.

Pa vso puhlost te struje spoznamo, če beremo njeno sodbo o sami sebi. Ponosni zastavnik dekadentov je Hermann Bahr, ki pravi o njih:

„Postali smo ponosnejši. Naša religija ni ljubezen, ampak bodi sila; mi ne verujemo,

da se človeštvo pomiruje, ampak smo zvesti boju in zahtevamo ljudij, ki so močni, tako močni, da se smejo omiliti, tako grozeči, da se smejo smehljati, tako resni, da se smejo igrati, takih mogočnjakov si strastno želimo. Ne verujemo, da more sreča prebivati pri ljudeh; kjer so ljudje, stoji sovraštvo med njimi in njih življenje je polno jeze. A zato ne obupujemo, ne želimo si, da bi bili dru-

gačni, ampak hočemo biti taki, kakršni so bili ljudje vedno, da, mi se hočemo bahati s svojim človečanstvom; le tega prosimô, da dobimo moč, mirno prenašati svoje človeško bistvo, s tolikim mirom neomahljive duše, da se naučimo gledati svoje lastne bednosti kot gledališke igre. To je naša verska misel: ljudi vzrediti v artiste, v mogočne artiste svojega lastnega življenja.“¹⁾

To so le puhle besede. Ljudje, kateri so npravno prišli popolnoma na nič, se hočejo bahati z neko silo, z neko veličastnostjo, ki je nimajo. Smešni so v očeh vsakega pametnega človeka, pa si domišljujejo, da imajo zlata žezla v roki. Ni nam treba zavračati jih, pustim rajši takega dekadenta, da se sam dovede „ad absurdum“. In to uslugo nam je storil Poljak Przybyszewsky.

Przybyszewsky je pisal prej v nemškem jeziku in je zadnji čas stopil na čelo poljskim dekadentom. V slovstvenih krogih se je pojavil takoj odpor proti takemu pesništvu, a nerazsodni mladi ljudje, ki gredó za efemerno modo v pesništvu tako kakor v toaletah, so se takoj združili okoli njega v dekadensko „šolo“. Pozvan, da razloži svoje estetične nazore, je Przybyszewsky objavil svoj „Confiteor“. Njegove estetične nazore, posnete po Bahru in sodrugih, navajam kot vzgled moderne plitvosti, oholosti in brezmiselnosti.

Przybyszewsky pravi v „Życiu“ o umetnosti: „Umetnost je izražanje tega, kar je večno, neodvisno od vseh izprememb ali naključij, odvisno od časa in od prostora, torej: izražanje bitnosti; to je duše — a to duše, kot se javlja v vesmiru ali v ljudstvu ali v poedincu.

Umetnost je še včeraj služila takozvani npravnosti . . . Umetnost, kot jo pojmi mo mi, ne pozna prigradnih razdelb dušnih pojavov na dobre in zle, ne pozna nobenih načel, niti npravnih, niti družboslovnih; za umetnika v našem pojmu so

vsi dušni pojavi istovredni, on jih uvažu je samo po sili, s katero se javljajo.

Umetnost nima nikakega namena, je namen sama sebi, je samovladna, je le pojav samovladarice — duše.

Rabiti umetnost za pouk ali za povzdigo družbe, buditi v nji domoljubje ali socijalna čustva z umetnostjo — znači ponižati jo, strgati jo z višin suverennosti do bedne prigradnosti življenja, in umetnik, ki to dela, ni vreden tega imena.

Umetnik stoji nad življenjem, je gospod gospodov, ni omejen po nikakem pravu, ni vezan z nikako človeško silo.

Ne poznamo nikakih postav, niti npravnih, niti družabnih; ne poznamo nikakih ozirov; vsak duševni pojav nam je čist, svet, globok in tajinstven, da je le silen.“¹⁾

Gotovo bi razžalil bravece tega lista, ko bi jim z modroslovnega stališča zavračal to „estetiko“. Naj opozorim le na nekatere poglavitne nesmisle! Ali je umetnost izražanje duše? Doslej smo vedno mislili, da umetnost izraža lepoto. „Duša“ v tem sestavu je panteistično božanstvo, in kot je nesmiseln panteizem, je nesmiselno vse, kar se na njem zida. Ali umetnik ne sme poznati načel in smotra? Brez načel in smotra dela le žival. Ali je dobrota in zlo nekaj prigradnega, kar sme biti istovredno? Kdor to trdi, mora zatajiti svojo pamet. Ali sila strasti odločuje nje lepoto? Potem je morilec tem lepši, čim bolj poživljen je. Ali domoljubje in npravnost ponižujeta umetnost? Če je to res, so največji umetniki in prvi duhovi vseh časov poniževali umetnost, povzdigujejo jo pa — dekadenti. Vrhunec nespameti je pa dosegel tak v sebe zaljubljen pisatelj, ko se imenuje gospoda gospodov in zaseda božji prestol. Podoben je norcu, ki si dene papirnato krono na glavo, sede na smeti in zaničuje pametne ljudi, ki ne priznavajo, da je — kralj. In tak je Przybyszewsky, ki peva ženski:

„Jaz kralj, ti kraljica . . . Ti — Jaz . . . Jaz — Ti . . . Ti, Ti, večna ljubljena moja . . . pojdi . . . pojdi . . . dam ti palačo, pojdi,

¹⁾ „Dies ist unser religiöser Gedanke: die Menschen zu Artisten zu züchten, zu gewaltigen Artisten ihres eigenen Lebens“ Hermann Bahr: „Gegen Tolstoj.“ („Zeit“, 1898, št. 205.)

¹⁾ „Slovanský Přehled“, 1899, 333.

sveti Duh moje ljubezni objemi me itd.“¹⁾)

Te novodobne zmote nosijo na sebi tako jasen pečat smešnosti, da je odveč vsaka kritika. Pa do tega mora dovesti kult individualnosti, katerega so pri nas nastopili zadnji čas nekateri mlajši ljudje. Vsak svoj lastni veleum, vsak svoj lastni leksikon, vsak svoj suverên, vsak svoj bog!

Na to pot je krenil Aškerc s svojimi učenci, ki je nedavno izrekel o sebi sodbo ²⁾), popolnoma istovredno s Przybyszewskega „Confiteorjem“.

Jako milo se je izrazil predsednik „Matice Slovenske“ pri zadnjem občnem zboru, ko je insinuacije, stavljene mu od te strani, odbil z besedami: „Matica Slovenska ni torišče za prevratne književne poskuse.“

Pa presodimo k sklepu trezno pomen tega novega slovstvenega gibanja!

V človeštvu se vedno pojavlja hrepenenje po napredku, po nečem novim, boljšim. To hrepenenje je naravno, in kolikor je naravno, je samo ob sebi dobro. Kakor znanost ne sme nikdar obstati, ampak mora napredovati v svoji smeri, tako umetnost išče vedno novih idej, novih oblik.

Pa to hrepenenje po novem, originalnem delovanju, je odvisno od raznih činiteljev. Najprej je določuje нрав človeška. Nравno čist človek ima drugačen okus, nego izprijenec, ki ga mikajo samo še izredni, celó protinaravni ekscesi. Razvoj ima svoj temelj. Kdor stoji na temelju idealizma, išče razvoja v ideališki smeri in se naj varuje, da ne prezira preveč realnosti. Kdor stoji na stališču izključnega realizma, je v nevarnosti, da ne propade v naturalizem. Odločuje pri tem vzgoja, odločujejo vzgledi, odločujejo zunanji pogoji.

To hrepenenje po novih oblikah in mikih je rodilo tudi nove struje. Naturalizem se človeštvu studi. Ravno oni, ki so se najbolj naužili naturalistične nagote, hrepené po novi hrani. In kot izraz prenasičenosti in žeje po nadčutnem užitku je secesijonizem upra-

vičen. Secesijonisti se imenujejo novodobniki, ker so se ločili od naturalistov.

Nov slog, nova umetnost! Ta klic odmeva v našem stoletju v stavbarstvu in v ornamentiki že dolgo časa. Romanstvo, gotika, renesansa, barok — kdo ne pozna teh oblik? In v slovstvu: idealizem, realizem, naturalizem — komu niso znani? Nova doba pa hoče ustvariti nekaj novega, nekaj nezasiščenega —, pa ne more. Od tod to čudno iskanje po novih oblikah. Kitajski ornament na porcelanu, indski okraski, asirske in egiptovske oblike, staronemški stoli, perzijske in staromexikanske poteze, to vse hočejo združiti ornamentiki nove dobe; pa kar ustvarijo, ni nov slog, ampak posnetek starega, že davno obrabljenega. Če grem v historični muzej na Dunaju, lahko vsaki obliki najdem vrstnico v prošli dobi.

A nekaj novega hočemo! To hlepenje po novih oblikah mora zavesti na napačna pota le, ako se v občinstvu omajajo načela o nramnosti, resnici in lepoti. In to se je, žal, zgodilo v zadnjih desetletjih. Poglavitna načela o večnih resnicah je izpodkopala nova znanost s svojimi šolami; grdi proizvodi umazane domišljije, proti katerim nramstvena policija opravlja posel zaspanega čuvaja, so izpridili mladini nramnost in okus za lepoto; in dnevno časopisje, ta lascivni suženj škandalov željnega občinstva, je izpodkopalo javno poštenje in ostanke značajnosti. Starim optimistom, ki mislijo danes še tako, kot je mladina mislila pred tridesetimi leti, se te besede zdé morda prehude, a kdor občuje z dijaki, ki beró nekatere naše liste, bo priznal, da je res tako.

Sad te kulture je dekadentizem. Ime je dobro. Ime dekadent bi se dobro preložilo na slovensko z besedo „propalica“. Imenujejo se tudi simbolisti, ker svoja „čustva“ izražajo v mistični, čudni, neumljivi obliki. Naturalizem je bil ponosen na svojo jasnost, natančnost in goloto, okultist pa je ponosen na svojo nejasnost, neumljivost in mračnost.

Polemika proti ljudem, ki stojé na stališču skrajnega individualizma, proti skeptikom, ki stojé intelektualno prav tam, kjer

¹⁾ Przegląd Powszechny“ LXII. 180.

²⁾ „Ljublj. Zvon“ 1899, str. 318.

je pred dvaindvajsetsto leti stal Pyrrho s svojimi učenci, polemika proti tajivcem vsake objektivne, za vse čase trajne resnice je brezuspešna in nepotrebna. Kdor zavrže že a priori vsak dokaz s splošnim dvomom, je neozdravljiv.

A oni slovstveniki in umetniki, ki so si v splošni zmešnjavi in razdvojenosti ohranili še trdne nazore o lepoti in pošteno krščansko prepričanje, poslušajo naj glas pameti in stojé nad breznazorno modo, to tiranko nerazsodnega polizobraženstva.

Okoli nas se izpreminja javno mnenje, kakor ga nam napovedujejo tuji vplivi. A nad vsemi vplivi stojé večna načela resnice in lepote. Naturalizem in impresijonizem, simbolizem in verizem in vse njih prehodnje stopnje prihajajo in odhajajo. A vekomaj res ostane, da je namen umetnosti izražati lepoto v čutni obliki. Vekomaj res je, da lepote ni tam, kjer je dvom in nenravnost. Vekomaj res je, da se moti oni, ki zavrže resnico. In četudi moderni skeptik s satirsko ironijo smeši resnico, resnica ostane vendar resnica.

Književnost.

Slovenska književnost.

Knjige „Slovenske Matice“ za l. 1898.

Letopis „Slovenske Matice“ za leto 1898. Uredil Anton Bartel. 8° Str. 350. — Letošnji letopis obsega šest znanstvenih razprav, slovensko bibliografijo za leto 1897. in tajnikovo poročilo o delovanju odborov in številu društvenih udov. „Meščanski špital.“ (Spisal Ivan Vrhovec.) Znameniti veščak popisuje zgodovino častite ostaline iz starih časov, ki je pred kratkim vsled potresne katastrofe izginila s prizorišča. S „špitalom“ je združen lep kos domače kulturne zgodovine. Zlasti ob času reformacije je imela špitalska cerkev važno ulogo, ker so imeli verski novotarji tamkaj svoje shode. V uvodu zavrača g. pisatelj napačno misel, da je služil „špital“ za bolnico, marveč je bil zavod, kamor so sprejemali stare ubožne in betežne ljubljanske meščane. Ustanovila ga je ogrska kraljica Elizabeta l. 1345. Temeljito in obširno opisuje potem dohodke meščanskega špitala, njegovo upravo in razne izpremembe, ki so se pri upravi dogodile v teku let. Posebno zanimivi sta poglavji: „Špitalska cerkev v protestantski dobi“ in „Boj med ljubljanskim patricijatom in demokratsko stranko.“ — Dr. Fr. Vidic razpravlja „Razmere slovenskih Trubarjevih spisov k protestantovskim hrvaškim knjigam“ in sklepa iz njih, da so služile slovenske knjige hrvaškim za predlogo. Popolnoma se strinjamo s sodbo pisateljevo, „da se Trubarju ni iz patriotizma, temveč iz verskega fanatizma vzbudila želja širiti protestantske knjige“ (str. 114) in „da se je to doslej v slovenski literaturi premalo poudarjalo“. Narodno navdušenost pripisovati Trubarju se pravi ožarjati ga z nimbom, ki ga nikdar ni imel. In vendar imamo dokaj takih romantiških slovstve-

nikov! Trditev Kopitarjeva (ibidem), da duhovniki pred Trubarjem niti evangelija niso ljudstvu brali, še manj pridigovali, je (en bloc) neresnična. Učenjaki (Crucl, Janssen) so dokazali in tudi že protestantje (Jörg) priznavajo, da se označevanje božje besede pred reformacijo ni tako zelo opuščalo, kakor navadno trdé nasprotniki. Isto spričujejo tudi razna latinska navodila za pridige in bogate latinske zbirke iz onih časov. Ljubljanska škofija v tem ni delala izjeme. Zakaj so navzlic temu ni „ohranilo nič pisane (v slovenskem jeziku) iz časov pred Trubarjem“ ni pretežko umeti, ker so bili taki rokopisi bolj osebna last in so nanje manj pazili, jih raztrgali, sežgali ali za makulaturo porabili. Kar jih je bilo v samostanih, te so uničili, ko so zatrli samostane. Dokaz, ki ga pisatelj, oziroma Kopitar, navaja za svojo trditev iz jezuitske kronike, „dass erst die Jesuiten zu catechisieren, Beichte zu hören etc. anfangen,“ je piškav. Doslej vendar še nihče ni trdil da so jezuitje uvedli izpoved! Slišali smo že pač, da jo nekateri protestantje (resni zgodovinarji ne) pripisujejo Inocenciju III. († 1216.): a da je devati tudi ta „tormentum“ jezuitom na rovaš, nam je popolnoma novo. Kako je torej umeti omenjene besede? Rector govori o drugi polovici 16. stoletja (jezuitje so prišli v Ljubljano 1590.), torej o dobi Trubarjevi in njegovih naslednikov, ko je bilo meščanstvo v Ljubljani večinoma protestantovsko in so bili tudi duhovniki očitni ali pa skrivni privrženci novotarij. Da se tedaj v Ljubljani ni izpovedovalo in poučevalo v katoliških verskih resnicah, je verjetno; začeli so to šele protireformatorji — jezuitje. Splošno o dobi pred Trubarjem pa te besede ne veljajo. — Pod zaglavjem „Ivan Turjaški, krajiški zapovednik“ opisuje Ivan Steklasa življenje dveh znamenitih kranjskih junakov: Ivana in Vajkarda Turjaškega. — „Slovarski

in besedoslovni paberki" (L. Pintar). K razpravi o besedi „gostje“ bi opomnili, da so ljubeznice (comestiones caritativae, ἀγάπαι) starokrščanskega izvora. Tedaj so bile navadno združene s skupnim svetim obhajilom. Slične navade so se ohranile v srednjem veku po nekaterih samostanih. — „Duševna naobrazba človeštva in žensko vprašanje“ je opus posthumum † Ivana Bernika. Pisatelj razpravlja žensko vprašanje z estetiškega stališča. Pri svojem razmotrivanju se opira na grške nazore, da služi omika le izpopolnjevanju lastne osebnosti. Poganski nazori o „poziciji lastne osebe“ so nasprotni krščanstvu, ki je njena negacija. S tega stališča razpravlja pisatelj, kako je možno žensko osebnost in njena svojstva (čast za mero, harmnijo, lepoto) izpopolniti, da bo blagodejno vplivala tudi na moško osebnost (produktivnost, moč inicijative.) Iz teh refleksij je razvidno, da podaje pisatelj malo praktičnega. Na krščanstvo se celo nič ne ozira, in vendar je to povzdignilo žensko na stopinjo sedanje veljave. Žensko vprašanje je del socialnega vprašanja, in kdor se z njim bori, mora se ozirati na naravne in božje zakone. — Slednjič še Ivan Verhovc opisuje prepir zaradi velikega zvona šenklaškega, ki je bil izprva namenjen šentpeterski cerkvi. Preporna stvar se je poravnala l. 1660. — Bibliografija je natančno in pregledno sestavljena. Iz Letopisa povzemamo, da se je število Matičarjev zopet pomnožilo za 219 udov. — Odboru želimo vztrajnosti na dosedanem potu. Potem je tudi razvoj Matici zagotovljen!

Dr. F. Gruden.

Hrvaška književnost.

Zabavna knjižnica Matice Hrvatske. Svezak CCX—CCXII. Silvije Str. Kranjčević. Izbrane Pjesme. 8°. 224 str. Hrvaška Matica podaje letos svojim čitateljem poleg Niemčičevih izbranih pesmij še debelo knjigo Kranjčevićevih. S tem

hoče očitno pokazati rapidni napredek svojega pesništva, s katerim lahko tekmuje z ostalimi izobraženimi narodi. Kranjčević je dober pesnik, lirik in epik zajedno. Lirske pesmi so večinoma refleksivne ter so ponajveč otožnega značaja. Pesnik prav pogostoma misli na smrt; od tod njegove mehko-otožne pesmi o gomili, o grobu, o smrti, o noči mrtvih, Smrti, Neznani grob, itd. Pesnik poje:

Kad mi klone hladno čelo,
kad dogori sv'jeća moja,
kad mi mrtve oči sklopi
samilosna ruka koja —
i kad tudja suza čija
oplače mi puste dane,
braćo moja, ljudi moji
smilujte se onda name!

Ta bolest, skoro bi jo imenovali svetobolje, preveva tudi ostale lirske pesmi. Krepkejšje so epske pesmi, katerim je povzel motive iz sv. pisma ali iz narodovega življenja. Tu in tam poseza tudi na polje svetovne zgodovine. „Eli, Eli! lamâ azârtani?“ Zadnji Adam, Mojsije, Heronejski lav, Noč na Foru itd. Polna ciničnega sarkazma je satira Gospodskomu Kastoru. V istini ima Kranjčević obsežno pesniško obzorje, jezik lep in jednat, pesmi polne živih primer in žive plastike.

Polne gorkega rodoljubja so Uskočke elegije. Le beri v prvi:

Oj vi muke nikad oplakane,
ma kukali preko groba svoga!
O moj dome — na sve četir' strane
zgažen raju usred srca moga!

Koncem knjige je oratorij: Prvi grieh. Težavno je opisovati svetopisemske dogodke v poeziji, ker imajo temeljno podlago v istini, ter jim vsako idealizovanje več škoduje nego koristi. Kakor hitro pesnik zapusti to realno podlago in se več ali manj prepusti lastni domišljiji, tedaj njegovo delo ni več original, temveč gola fikcija. Zal nam je, da tega oratorija ne moremo hvaliti ali odobravati. P.

Razne stvari.

Stoletnica Puškinova.

Z nenavadnim sijajem so slavili Rusi stoletnico rojstva svojega največjega pesnika Puškina. Car, veljaki, književniki, šole, narod . . . vse je tekmovalo v proslavljanju onega moža, ki ga štejejo za največjega genija ruskega. Tudi drugi Slovani niso zaostali. Na Dunaju živeči Slovani so priredili proslavo dné 7. min. meseca zvečer s primernim koncertom. Listi slovanski so objavili življenjepis in označili njegova dela. Opisali so njegov vpliv na dotično književnost, omenili razne prevode, proslavljali ga s pesmimi, podajali prevode iz njegovih del. Tako se je jedenkrat — dejal bi — vse Slovanstvo združilo v jednom delu in jednom namenu. Iz tega se

vidi, koliko je napredovala slovanska vzajemnost v poslednji dobi. Ko se je praznovala petdesetletnica njegove smrti l. 1887., bila je ta slovesnost samo ruska. stoletnica rojstva pa je že slovesnost vseh Slovanov. Toliko veljavo na kulturnem polju so si pridobili Rusi!

Puškin tudi Slovencem ni neznane. Celó Koseski nam je podal nekaj prevodov iz njega. Da ga naš list ne opisuje ob tej slovesni priliki, vzrok je to, da smo ga že opisali in sicer l. 1895. v 15. in 16. številki¹⁾ ter podali ondi tudi njegovo sliko.

¹⁾ Ondi naj se blagovoli na str. 483, a, v. 15. popraviti tiskarska pomota „ob stoletnici njegovega rojstva“ v: „ob osemdesetletnici njegovega rojstva“.

Pogovori.

(Dalje.)

Ali naj se šteje Cankarju še v posebno zaslugo, da „ne pravi nikjer, da odobrava to življenje“, da „ne proslavlja nemoralnosti“? Ali je treba za hudobijo tudi tega, da jo hudobnež hvali in proslavlja? Judež je Judež, čeprav je celó obsodil svoje izdajstvo. — Kdor dobro premisli kritikove besede, razvidi, da jih je nekaka prirojena resnicoljubnost pisatelju izvabila proti prvotnemu namenu. In s tem je pisatelj sam priznal, priznal izrečno in umevno, da nравnost ni brezpomembna stvar za pesnika, da nравni zakon ni nepotreben ozir, temveč da mora tudi pesnik pevati vsaj tako, da ne odobrava greha.

Iz vsega tega se vidi, da je gospod ocenjevalec dobrohoten in prizanesljiv proti pesniku, kolikor le more biti; vidi se tudi, da mu načeloma ni mar za one ozire, katerim pravimo ali etični zakoni, ali spodobnost, ali sramežljivost.

Toda čujmo sedaj, kako se njegovo mišljenje polagoma nagiblje tudi na drugo stran! „Jaz torej čitam ‚Dunajske večere‘ z realističnega stališča. Pravi poet-umetnik išče povsod le človeka, analizuje in študira čuteče in trpeče človeško srce in poezijo njegovo. Tudi med grešniki išče le človeka, njegovega boljšega¹⁾ bitja, kolikor se ga vidi iz propada zmot. Tako je Dostojevski iskal med največjimi hudodelniki tistih isker, ki jih v teh bitjih niti pregreha ni mogla ugasiti“... Tako razumevam vsaj jaz te ‚Dunajske večere‘. Menda se ne motim...“

Pazimo zlasti na naslednje besede in na dostavek o „Dunajskih večerih“! „Čisto neomadeževana sicer muza pesnikova morda³⁾ ni odšla iz tega soparnega ozračja, upam⁴⁾ pa, da ga ne odobrava, ampak ga smatra samo za predmet svoji umetnosti. Kot človek čisla pravo etično načelo, kot pesnik pa nam kaže te slike,

¹⁾ Ko bi tako bilo! Ko bi novodobni pesniki iskali „boljšega bitja“ človeškega med grešniki! Saj smo tudi mi za to. A za to nismo, da iščejo slabjšega bitja, le tega, kar je nizko, podlo, sramotno. Dokaz temu je znana povest „V krvi“.

²⁾ Čitatelja živo opozarjamo na to izjavo in prosimo, naj primerja ž njo istinito ravnanje novostrujarjev.

³⁾ Čemu ta ‚morda‘? Ali *da*, ali *ne*, to je moško! A mi dobro umevamo ta ‚morda‘.

⁴⁾ ‚Upam‘ —: torej gospod recenzent ni prepričan, da bi gospod Cankar ne odobral ali ljubil tega ozračja.

češ: ‚Tako je! Ako Vam ni prav, pomagajte, zdravite, reformujte našo družbo, če morete! Jaz si umivam roke!‘... V ‚Dunajskih večerih‘ pa se je — to naj Vam še dostavim — Cankar približal za las tisti delikatni meji, katere resni erotični lirik ne sme prestopiti, ako hoče, da bode literatura prištevala njegove pesmi k resni umetnosti. Marsikak čitatelj, zlasti pa marsikaka čitateljica poreče morda (!) že zdaj, da je Cankar v tem ciklu parkrat vsaj z eno nogo že prestopil tisto delikatno mejo. Finemu okusu se n. pr. adjektiv ‚pohoten‘ ponavlja že prevečkrat. A če bi tak sijajen lirski talent, kakršen je Cankar, hotel še dalje iti v tem genru, nego je že šel v ‚Dunajskih večerih‘, bi nam bilo žal zanj...“

Dušeslovnemu opazovavcu je ta ocena prezanimiva. Kako pogumno in odločno se postavlja od začetka proti vsakomu, ki bi dvomil o vrlini Cankarjevih pesmij! Toda polagoma se ta pogum in odločnost poizgubita tako, da se ocena končuje značilno: „...bi nam bilo žal zanj“. Zares, „nihče ne more dvema gospodoma ‚služiti‘“, to je izkusil tudi gosp. Aškerc tukaj: nihče ne more nenravnih pesmij zagovarjati in ob enem potezati se za resno in pravo umetnost.

Gosp. Aškerc, ki je proti svojim nasprotnikom jako piker in v njih ne išče prav nič „boljšega bitja“, zna pisati v prid svojim prijateljem fino, prizanesljivo in ne varčuje z ‚morda‘, in tudi ne neha ‚upati‘.

Če pa pregledamo navedeno oceno brez stranskih ali strankarskih ozirov, če odpihnemo z naočnikov tiste nepotrebne ‚morda‘, ‚jaz čitam‘, ‚tako razumevam‘... in namestu ‚upanja‘ rabimo moško in jasno sodbo, moramo reči, da je gosp. Aškerc v tej oceni priznal veljavo nравnih zakonov za resno umetnost, priznal, da se je Cankarjeva muza proti njim pregrešila in se spotaknila ob tisti delikatni meji, katere resni erotični lirik ne sme prestopiti, in da je odšla ‚omadeževana iz tega soparnega ozračja‘. Ali s tem kaj podtikujemo gospodu recenzentu? Saj smo podali njegove besede same, katere naj umni bravec sodi trezno in mirno.

Zares, gospod recenzent bi moral biti kakor nekak moralni astronom, da bi mu verjeli, ko pravi: „Cankar se je za las približal tisti delikatni meji“, (ne da bi bil nenraven). Ako se kdo nespodobnosti približa za las, ali ga moremo še imenovati spodobnega?

Odkrito izjavljamo, da nas veseli to pripoznavanje nraavnih zakonov pri pisatelju, ki hoče imeti umetnost vsestransko neodvisno. Seveda je v svoji oceni nedosleden, pa iz tega bi se lahko sam uveril, da njegovo načelo o vsestranski neodvisnosti ni pravo. Kakor življenje, tako je tudi umetnost podrejena večnim in vesoljnim nraavnim zakonom. Kdor pa prestopa one meje, katere določujejo nraavni zakoni za umetnost, tisti ne more biti nikdar vzoren in dober umetnik.

(Dalje.)

Dr. Fr. L.

Gosp. L. v V. n. L. „Dobim-li odgovor za svoje prvence“? vprašate. Odgovarjamo Vam radi, a bode-te-li z odgovorom zadovoljni, ne vemo. Vaši dve drobni pesmici sta taki, da ne moremo reči: Škoda truda, ki ste ga imeli ž njima, a tiskati ju vendar ne moremo. Prva „Tam“ in druga „Pomlad“ kažeta, da bole-hate, in Vaša bolezen je „svetobolje“. Zato sta tudi prisiljeni; čutili smo, da ste siloma delali te verze:

Tu ne morem več trpeti,
tu je žalost in bridkost;
tu ne morem več živeti,
tam je večna veselost.

Hm! Takih-le „pesmij“ nam zložite lahko na cente, a nas bi ne ganila nobena. V drugi kitici je dvakrat nepotreben apostrof. Tudi brez slovničnih pogreškov nista pesmi, v katerih pogrešamo jasnosti in resničnosti. Vse Vam je kakor v sanjah. Zato Vam za sedaj ne moremo izreči nikake pohvale, temveč Vas prosimo, da bi pevali tako, kakor v resnici čutite, in da bi svoje misli povedali v lepi in pravilni obliki.

Gosp. X. Y. v L. Poslali ste nam nedavno pet pesmic, dokaj dobrih po obliki, ki se gladko beró in kažejo, da niste posili-pesnik. Par dnij zatem pa ste nam poslali prepoved, da naj jih ne omenimo na platnicah, češ da bi naša kritika na platnicah Vas le osme-

šila. Zakaj neki? Vendar smo pokorni Vaši volji in ne bomo kritikovali posamnih pesmic, pač pa Vam ponudimo par splošnih opazk. Škoda bi bilo Vaše zmožnosti in Vašega pesniškega navdušenja, ko bi kar odložili pero ter opustili pevanje. — Večkrat smo že rekli, da naj lirični pesnik opeva istinita čustva v lepi obliki. Ko pa iščete primernih besed in izrazov, ne smete zaradi oblike — rekli bi — potopiti v njih ali pokvariti svojih čustev. Ako pesnik kopiči besede, bravec niti ne vé, kaj pravzaprav pesnik hoče povedati. V Vaših pesmih opažamo, da ste jako gostobesedni. Besede rabite bolj za to, da zakrijete svojo misel, kakor da jo poveste. Na par krajih ne moremo uganiti, kaj hočete reči, kaj ste čutili. Saj vendar ne pevate sami zase, temveč tudi za druge: torej je Vaš namen, da Vas ti umevajo. Ne dajte se zavesti v zmote onih novejših pesnikov, ki iščejo posebne slave v tem, da pevajo ne-umevno, temno, čudno in čudaško. Verjemite, da takih pesnikov pametni čitatelji ne občudujejo, temveč jih zaničujejo. — Tudi to-le opombo nam dovolite: Kakor prejšnji gospod pesnik, tako tudi vi preveč — sanjate. Skoro vse, kar gledate in opazujete, vse je tako — sanjavo. Prosimo Vas in vse mlade pesnike: Ali je mladostno življenje res le prazna sanja? Ali Vas ne vzbuja mladost k delu, k veselju, k sreči? Ali bi ne bilo bolje in koristneje, da bi se navduševali ob prirodnih lepoti, kakor da sanjate? Ni zdravo to, ni pravo. Zakaj bi ne opazovali bistro in trezno življenja, zakaj bi ne opazovali in vzgajali samega sebe in se trudili za lepe in moške kreposti, ki bodo kdaj podlaga Vaši sreči, časni in večni? Ne, življenje ni sanja, ampak čista istina, katero je treba bolj študirati kakor najtežavnejšo slovnico. Čim bolj se bode-te vglobili v življenje, tem več vsebine bodo imele Vaše pesmi.

Veselilo nas bo, če dobimo kmalu kaj izpod Vašega peresa ne samo za kritiko, ampak tudi za list. (Dalje.) *M. B.*

Vintgar. Slika iz gorenjske Švice. Spisal Ivan Godec. Ponatisk iz „Dom in svet“-a. Založil Jakob Žumer v Gorjah. Ljubljana, 1899. 16°. Str. 36. — Na stroške ga. Jak. Žumra smo priredili ponatisk spisa o „Vintgarju“ v mali obliki in s posebno lično naslovno stranjo. Knjižica je okrašena z desetimi slikami in jednim zemljevidom, ki pojasnjujejo tekst, in je zares prikupljiva, tako da se prav lahko meri z enakimi knjigami v drugih jezikih. Čisti dobiček je namenjen za vzdrževanje umetne poti skozi Vintgar. Knjižica se dobiva pri založniku, a prav bi bilo, da bi prišla tudi v knjigotrštvo.

Apostolski dušni pastir, ali: „Dušni pastir, kakšen naj bo in kako naj deluje. 8°. Str. 348. — Urednik tega lista je izdal pomladi s pomočjo nekaterih prijateljev in na stroške sedanjega gospoda ljubljanskega škofa lepo dr. W. Cramerja knjigo o življenju in delovanju duhovnega pastirja v slovenskem jeziku z omenjenim naslovom. Nekateri duhovniki ljubljanske škofije so jo dobili zastonj, v knjigotrštvu se dobi za 60 kr., med tem ko stane nemška knjiga 1 gld. 80 kr. (Dokaz, da se Nemci bogatijo s svojimi knjigami, a Slovenci kažemo ž njimi svojo velikodušnost in požrtvovalnost. In vendar nas Nemci imenujejo „narod nižje vrste“!)